

llegirvos una de les planes mes interessants, del gran llibre de la historia patria, que tracta de *Turbacions á Tarragona y altres llochs motivant encunyacions monetaries*, durant los anys de 1462 á 1466.

Per millor claretat y orde, crech convenient distribuir en dugues parts lo present treball: la primera's deturarà al caure Tarragona, á mans de Joan II, (31 d'octubre de 1462); y en la segona, coordinaré diferents encunyacions locals originades per nostres famoses guerres de llibertats y privilegis vulnerats, tant strenuament defesos en lo segle XV.

TARRAGONA VÉ Á PODER DE JOAN II

A poch d'ocupar lo soli reyal Joan II, guspireja lo foch que s'anà encenent per Catalunya. Sens parlar de les conseqüències d'aquelles famoses bandositats barcelonines de *la busca y la biga*, com les conexia lo poble, bé's pot dir, no's trovaven gayre mes tranquiles les regions de Tarragona y Tortosa, á partir del any 1460. Bregues en la Fatarella, morinthis lo notari Joan Soriano (setembre de 1460) (1); disturbis y vexacions entre Cambrils y Vinyoles, precisant la intervenció dels oficials del Rey y dels del Arquebisbe (octubre de 1460); grans altercats á Tarragona entre lo veguer del Rey y lo del Prelat (decembre de 1461); son mostres del esperit de banderia que arreu inquietava á aquella societat.

Les contencions dels dos veguers tarragonins venen axís exposades en los escrits de la curia reyal (2).

Francesch Toda, quí exercia l'ofici de veguer del Rey, se trovava «en casa de una fembra pública de aquella ciutat e parlant ab aquella, á causa de que allí devia venir un ciutadá mullerat stant les portes ubertes» hi sobrevingué Aymerich des Prats, veguer

(1) Registre 3374, foli 27 (arx. Corona d'Aragó).

(2) Registre 3375, foli 154 (arx. Corona d'Aragó).

del Arquebisbe, seguit de dotze homes armats. En Prats feu arrestar á En Toda y sos homes, llevantli lo bastó d' autoritat: li taparen la boca y tancaren en les presons eclesiástiques.

L' antagonisme existent entre les dugues autoritats locals, agravat per lo fet anterior, perturbá lo bon estament del poble tarragoní. Preludi de la major discordia que s' aparellava y que sols devía tardar quatre meses á esclatar.

Omitiré relatar les controversies de Joan II ab son Primogénit y la humillació que Catalunya feu sufrir al orgullós pare, ab ensalçament del apocat fill, per deturarme al temps de la mort d'aquest, al sol fi de retreure lo passional afecte, que, arreu quedá por lo difunt, y que devía allunyar mes y mes al poble catalá del fill de Ferrán d' Antequera. No vos estranyi, donchs, que la pública opinió descarriada, santifiqués á Carles de Viana y li'n suposés miracles obrats per sa intercessió.

La mort del Primogénit feya desapareixer l' obstacle que s' interposava, en apariència, entre lo Monarca y lo poble catalá, y la força de les circumstancies devien portar indirectament á la reconciliació. Un compás d' espera, per arribarhi á son temps, semblava seria, la llochtinencia del príncep Ferran y de sa mare y tutora Joana Enríquez, que, com á solució interina acceptá la Generalitat de Catalunya. Mes, per culpa de tots, los afers s' endreçaren á unes vies prou descarriades.

Tost dexá sentir, la reyna Joana, los disolvents efectes de sa política maquiavélica. Ella era, qui, no contenta en fomentar rivalitats passades ó rancunies encara existents, procurava crearles, hont no n' hi havia hagudes may. Y fixantse especialment, en la vella controversia social dels remences, acallada durant la turbulencia del Príncep de Viana, li doná ales, esperant de sa volada, treuren tot lo fruyt que 's proposava.

La activitat y talent de nostra Reyna castellana,

dividí la opinió pública de la terra y en avant lo Sobirà já comptaria ab partidaris, en algunes regions catalanes especialment en les del Nort.

No en vá, en nostres temps, conceptuém lo govern de Joan II. com la calamitat major del Principat en lo segle XV. Son detingut estudi té capdal importancia, en primer lloch, perque lo gran historiador aragonés Çurita, deposa sa imparcialitat de criteri, al ocuparsen é inconscientment l'han seguit alguns escriptors catalans. Segonament, perque d'allí arrenca bona part de nostra futura decadencia. Y també, perque lo transcurs de tant continuades lluytes, posa clarament de manifest l'esperit de la época, ab totes ses virtuts y totes ses miseries, ajudanthi lo gran nombre de documents que arreu se conservan, alguns d'ells, encara verges d'estudi.

No es del present cas exposar antecedents de la lluyta que iniciá la ciutat de Barcelona, seguintla tot lo principat catalá, lo comtat de Rosselló, part del reyalme de Mallorca, y prou. Joan II podía comptar ab Corts aragoneses, valencianes, navarres y fins sicilianes, per combratre la rebelió d'un sol de sos reyalmes, hont, d'altre part, la unanimitat d'opinió no era tant completa, com en temps del Príncep de Viana. Los remences agitavan los antichs comtats de Besalú, Empurdá y Gerona, aclamant á Joan II y uns quants senyors y eclesiástichs, secundaven les maquinacions de la habilitosa reyna Joana.

Era, hu dels derrers, l'aragonés Peré d'Urrea, arquebisbe de Tarragona desde 1445. Home de geni militar, l'havía comprovat en ocasió en que lo papa Calixte III, li confiá lo comandament d'una armada contra los turchs. Aytal empresa marítima li valgué esser honorificat ab lo títol de Patriarca d'Alexandria.

No cal dubtar que los serveys eclesiástichs, polítics y militars, del arquebisbe Urrea, posats á disposició de Joan II, li havíen d'esser de gran utilitat no sols dintre Tarragona si que també en son Camp

per tenir les jurisdiccions dels llocs de Constantí, La Selva, Riudoms, Alforja, Montroig, Alcover, Valls, Vilavella, Lo Plá y altres. Pró lo mohiment iniciat contra lo Monarca, entrava tant dintre lo sentiment general de la terra, que tota la millor voluntat del Arquebisbe per evitarlo en sos dominis, havia de restar infructuosa.

Durant lo mes d'Abril, tant l' Arquebisbe, com lo Comte de Prades, no perderen temps per aparellar voluntats y concertar gent, en pró del rey Joan. Les dificultats d'ordre interior creades en la ciutat de Tarragona, son referides per los seus Cónsols, en data de 27 d'Abril, al indicar als Concellers de Barcelona, la existencia de cert meneig ó tracte y la execució d'un fet d'importancia á que's vegeren compeltits á obrar (1). Si bé no s'especifiquen, deurán suposarse relacionats ab los tractes per tot arreu moguts per agitar les passions, tractes que venien crexent de día en día.

Tot eren preparatoris d'una y altra part, en la primera quinzena de Maig: la Generalitat volent neutralisar los ajusts de gent que aparellava la Reyna y aquesta, tractant de desfer los de la Generalitat. D'aquí ordres encontrades que rebien les autoritats locals, com se veu per lo que succehí en molts llocs y entre ells á la vila de Montblanch.

Lo dimecres cinch de maig, los oficials de Montblanch, d'orde de la Reyna, publicáren una crida manant «á tot hom generalment que axí de cavall com de peu nos acordassen en lo exércit de aquest Principat ne prenguessen sou, ans si pres lo havien lo restituissen absolventlos del jurament é homenatge que prestat haguessen». A la mitja hora d'haverse cridat per los llocs acostumats, lo diputat local de Montblanch rebía contraorde de la Generalitat de Catalunya: y per altre segona crida, se pregoná lo contrari de lo que havia manat la Reyna.

(1) Apendix document nom. I.

Lo següent dissapte vuyt de Maig lo propi Diputat de Montblanch fou manat per la Generalitat, de fer cridar, en los llochs públichs, sense intervenció de cap oficial y sols per lo pregoner acompanyat d'un trompeta, cert escrit, já tramés per la Diputació, hont se donaven per enemichs de la cosa pública, les persones que allí se nomenaven, les quals eren, Micer Francesch Marquilles, Mossen Nicolau Pujades ardiaca de la Mar, Micer Pere Falcó, Micer Jaume Taravau y Micer Pere de Muntmany, ciutadans de Barcelona, que constituïrian lo consell directriu de la conspiració menada per los partidaris de Joan II.

Les crides contradictories de Montblanch no arribaren á Tarragona, per haver rebut simultaneament, los dos veguers de la Ciutat y lo diputat local Pere Arlambau, les disposicions emanadas de la Reyna llochtinent y de la Generalitat de Catalunya. Prou feu Arlambau, en obtenir que aquells no pregonassen les de la primera (12 de maig). En quan á la crida oficiosa ó anònima, donant per enemichs de la república á certes persones, se publicá lo 15 de maig, á judicar d'una ambigua lletra escrita per n' Arlambau.

Y tals precaucions hagueren de pendre's á Tarragona, que los portals foren tancats y vigilats, y que per fretura de diners, s'alienaren drets del comú, acordantse no pagar á cap acreedor (1).

Mostra la vigilancia de les autoritats de Barcelona á fi d'estar al corrent de tot lo que's tramés per Tarragona, la carta que, lo 10 de maig, escrivía la Generalitat de Catalunya als cónsols de dita Ciutat y als jurats de Cambrils, Valls, Reus y La Selva, dientlos hi saber que allí's contractava gent, ignorantne lo motiu y demanantlos informació de quan hi ocorregués.

D'aquí que Cambrils avisás als diputats, que lo Bastart de Cardona aplegava gent; que lo set de

(1) Apendix document nom. II.

maig, al lloch del Pradell, havían tingut una entre-
vista secreta l' Arquebisbe y lo Comte de Cardona y
de Prades; com també que lo dijous 13 de maig,
s' aplegá á la Selva cert congrés de representants
dels llochs pertanyents al arquebisbat, per concer-
tar los ajusts que portaven á terme los partidaris de
Joan II. Si be aquest darrer fet era rodonament des-
mentit per los jurats de la Selva (1).

Mes les poblacions afectes á la causa de la terra,
nom ab que 's conexien los contraris del rey Joan,
tampoch s' estaven en la inacció, com ho mostra lo
que tenim dit de Tarragona y Cambris y lo que hi
afegirém pertocant á la baronía de Flix y á la ciutat
de Tortosa.

Flix y la Palma, llochs estretament units á la ciu-
tat de Barcelona, puix eren de sa propietat y juris-
dicció, estaven regits per Francesch de Vilanova,
persona de consideració y de familia influent, puix
son germá tenia un dels Priorats de Sant Joan de
Jerusalém. Lo batlle Vilanova, desde lo primer mo-
ment apar curós de la defensa de Flix, prou dificultosa,
no sols per sa situació en la Frontera de Cata-
lunya, sino per son vehinatge al comtat de Prades y
vila de Mora.

Desde lo començament del maig, lo batlle de Flix
avisá als Consellers de Barcelona, de tot quan ob-
servava al entorn y assenyalamet en lo Comtat
de Prades, hont s' estremaven los preparatoris. En
Vilanova feu aparellar lo castell de Flix, adobant
les sues derrocades barbacanes y atenant á altres ne-
cessitats del mateix, per dexarlo en bon estat de-
fensiu.

A Tortosa, feya molt poch que Joan II havia
tractat de guanyarse voluntats, confirmant solemp-
nialment les sues franqueses y llibertats (9 de febrer

(1) Vegis per totes les noves que no porten origen assenyalat, los
vol. XIX y XX de la «Colección de documentos inéditos del archivo ge-
neral de la Corona de Aragón».

de 1462) (1). No oblidaria lo Monarca, la manera ostensible com havia manifestat, Tortosa, sa adherencia al Príncep de Viana, al retornar de la presó de Morella (4 de maig de 1461).

Lo primer de maig de 1462, los Procuradors de Tortosa, escriuen ab una mica d'indiferencia y ambigüetat, tant als Diputats de la Generalitat, com als Concellers de Barcelona en lo que respecta al mohiment que s'aparellava. En cartes, que no 'ls compromet pas gens, demostren sa confiança en que abdues entitats de la terra, resoldrán lo conflicte «a lahor de nostre Senyor Deu conseruacio e servey de la magestat del Senyor Rey e repos e tranquillestat del dit Principat axí com los Cathalans per tot temps han loablement acostumat» (2).

Mes expressius y determinats, aparexen en la matexa data del primer de maig, los canonges de la Seu de Tortosa, al delegar la sua representació á Mossen Francesch Colom ardiaca de la Seu de Barcelona y á Mossen Jaume Segur concanonge, per «entrevenir dauant vostres grans savieses en vostre Consell per tractar de les coses contengudes en les dites vostres letres». Y manifestava aquell Capítol, restar «molt confortats com les vostres grans savieses ab gran gravitat prudencia e providencia prevehen en obviar als negocis occorrents».

Mentres tant, lo dilluns 3 de maig, En Guillem Comí veguer de Tortosa y de la ribera del Ebre, feya publicar la célebre crida de la Reyna llochtinent manant «que aci gent de cavall com de peu nos acorden en lo exercit del dit Principat ne prenguen sou, ans si pres nan lo restituheisquen» etc. Sabedora de la sua publicació, la Generalitat de Catalunya, ordená fos revocada per En Bertomeu Fariza, diputat local en la ciutat y vegueriu de Tortosa, castellanía d' Amposta y lloch de Flix, ab lletra del 2 de maig. Y

(1) Registre 3.503, foli 44 (arx. Corona d' Aragó).

(2) *Cartas Comunes Originales 1462* (arx. Municipal de B.na).

axís ho feu executar En Fariza, lo 7 de maig, des-fent per nova crida, lo que s'havía preceptuat en la anterior de la Reyna.

Una altre crida fou pregonada lo 11 de maig, per En Domingo Cerdá, lloctinent de diputat á Tortosa, anónimament ço es sense intervenció de cap oficial, «de mot á mot en la manera» que li fou escrit y manat per la Generalitat de Catalunya. Crech que's tractaria de la que's publicá ab igual caràcter ofi-ciós tres dies avants á Montblanch (8 de maig).

Lo mateix día 11, foren requerits los alcayts dels dos castells de Tortosa y d' Amposta, per los Procuradors de Tortosa, á que los ne fessen entrega, puix volien posarhi custodia sua. L'alcayt del segon, Jaume Santpere, hi consentí: pró Joan Curtó alcayt del castell de Tortosa y regint la batllia de la Ciutat, s'hi oposá resoludament.

Conexedora d' esta negativa, la Diputació de Catalunya, ordoná, lo 15 de maig, comunicar als Procuradors de Tortosa «que ab requestes e altrament donen orde en tota manera lo castell sia hagut a mans de la ciutat».

Lo 18 de maig, á punta de día, hi trameteren alguns homes, los quals lo prengueren violentment per la Ciutat. Tot seguit los tortosins se declararen «con-formes e adherents en totes delliberacions de depu-tats e concell lur e de aqueixa ciutat concernents lo sosteniment e defensio vniversal de tot lo principat e de privilegis e libertats». Demanant á Barcelona guarnició per lo castell d' Amposta y un bon capitá que dirigís tots los afers de guerra. Al mateix temps avisaven de les novitats ocorrents, ço es, que Joan II tenia aparellats dos mil gascons á Santa Fé y ell pensava sortit de Çaragoça per entrar á Catalunya; que tres ó quatre mil homes se dirigirien á Mora ab lo Rey y pendrien Miravet; que lo Comte d' Oliva feya «gran ampre de gents axí christians com mo-ros»; que «de molts lochs del maestrat de Muntesa eren stats tramesos cert nombre de gents a Paníscola

e a Benicarló e a Vinalaroz sots color que galeres e altres fustes de genovesos vendrien per barrejar la costa» etc. (18 de maig).

A Barcelona en aquests dies foren procesades y mortes diferents persones, de calitat algunes, com lo conceller Pallarés y lo diputat dez Torrent. Ay-també sortiren exilats á Cerdanya per trenta anys, altres acusats de conspirar contra la terra. Tot axó ho avisaren á les principals universitats, les autoritats de Barcelona, en data de 21 de maig.

Lo 20 de maig, á Tarragona, los partidaris del Arquebisbe, s'aprofitaren de trovarse fora lo diputat local Arlambau, qui havia anat á Reus á pendre certa informació y procés, per fer publicar les dugues crides ordonades precedentment per la Reyna, desautorisant los ajusts que executava la Generalitat de Catalunya.

També á Tortosa, los partidaris de Joan II pretenien ensenyorir-se de la Ciutat, comptant ab la aquiescencia d' En Bertomeu Fariza, diputat local qui seria un dels directors del mohiment. Emperó l'escarment de Barcelona, posant temor á Fariza, fugí á Mora, lo 10 de maig, dexant la direcció dels realistes confiada al comanador de Tortosa Frá Pere de Biure, qui acabava d'arribar de la cort de la Reyna, portant diferents ordenaments seus. D'una part pretenia Frá Biure, del veguer de Tortosa Guillém Comí, que apresonás als ciutadans del Concell de la Ciutat, Lluís Pellicer, Guillém Bonet y un fill d'aquest. En Comí refusá executarho sense consultarlo primer á la Generalitat; per lo que Frá Biure «se aturá la dita letra eo no la volgué haver per presentada». D'altre part mostrá dit Comanador, segons deya En Comí als Diputats, «una provesió patent de la dita Senyora Reyna, contenent guiatge dell e de certs ciutadans de aquesta ciutat e no la volgué haver per presentada per ço com jo axí mateix li digui que no lay admetria sens consultarne a vostres reverencies: e mostram altres provisions

dientme que eren per levar me lo offici si no volia exequutar les coses dessus dites; e yo totstemps li diguí que no les exequutaría sens consultarne a vosaltres».

Les disposicions de la Reyna alarmaren als Procuradors de Tortosa, acudint á la Diputació perquè procurés evitar la reproducció ó execució de dites ordres «car en altra manera aquesta ciutat estaria en gran perill e romandria endefesa e destituida de concell en gran dan de aquella e de tot lo Principat.» La lletra hont axís s' expressaven, datada á 21 de maig, serví per demanar als Diputats, metessen, quatre homes més al castell d' Amposta, per axís fer arribar á deu lo nombre dels seus defenedors; com també, hi relataven rumors circulats sobre la guerra, ço es, que Johan II «ha emprat tot Aragó que li façen un home per casa»; que «fa tot son sforç de venir contra Cathalunya ab castellans e altres gents, per barrejar e donar a sacco totes les terres de aquella, fent los oferta de donar de bona guerra lo que pendrán, e les persones per sclaus»; y que per lo perill que s' avehinava, hi trametessin á Tortosa un bon capitá.

Los mohiments dels afectes á Joan II en la part baxa del Ebre, motivaren la supressió del passatge de la barca d' Amposta, obligant als viandants á anar á Tortosa, convertida en centre de vigilancia y d' acció al Sud de Catalunya. Axís donchs, al contestar, la Generalitat, als Jurats d' Ulldecona, que s' apoderessin del castell y lo guardessin per homes fiables, puix tenían fora lo seu Comanador, los hi advertíen, que, si ocorreguessin noves dignes d' avis, remetessen les lletres al diputat local de Tortosa (24 de maig). Complimentaren la disposició los d' Ulldecona, apoderantse del castell y guardantlo per la terra.

Nos acostavem á les derreríes de maig, á quin temps s' havia de donar lo colp de má á Tarragona, en favor de Joan II. Los Jurats de Cambrils ho

anunciaren á les autoritats de Barcelona, recitant, que hi estaven compromesos mes de sis cents homes de la Ciutat, concentrantshi lo major nombre possible de gent y d' armes (1).

Cambrils era carrer de Barcelona: axó explicarà que obrés independentment de la major part de les viles del Camp de Tarragona, regides per autoritats locals posades sots la influencia del Arquebisbe.

Que lo 24 y 25 de maig, l' Arquebisbe de Tarragona y lo Comte de Prades, vingueren á parlament en lo lloch de Dues-aygues, y lo Comte s' en aná á Falset y l' Arquebisbe al Camp per prosseguir los ajusts de gents, ho escriuen, los Procuradors de Tortosa, afirmant com abdós personatges passarién á Ciurana «ab cinquanta rocíns o mes e altra gent de peu», consignant esser mes de dos mil, los homes concertats per les sues hosts.

La vigilancia de la autoritat municipal y general de Tarragona y l' haver foragitat als mes sospitosos, privaren la capció de la Ciutat per la gent del Arquebisbe.

Durant los mesos d' abril y maig, en los quals s' aparellava la guerra y destrucció á Catalunya, la cancelleria francesa trevallá per aprofitarse de nostre desgavell. Lluís XI, quina astucia, maquiavelisme y mala fé, lo feyen digne d' anar del bras ab Joana Enriquez, cambiá la orientació de sa política. Si avants marxava d' acort ab Carles d' Aragó y sos partidaris, ara no dubtava en combatre als amichs y servidors del malaventurat Príncep.

Lo Comte de Foix conduhí á Lluís XI á tenir una entrevista ab Joan II, afermantse la cooperació del francés, per dominar la revolta catalana. A cambi de sis centes llanses y tres mil arquers enviats per quatre mesos á Catalunya, Joan II devía entregar á Lluís XI los comtats de Rosselló y Cerdanya, en penyora de tres cents mil escuts.

(1) Appendix, document nom. III.

Joan d' Ixar, molt afecte al mohiment contra Joan II, enterat de la entrevista dels sobirans, enviá á Barcelona un propi per comunicarho á la Generalitat. Y aquell mateix dia 20 de maig, los diputats, al escampar la veu del fet, escrivien ab cuyta á Pere Andreu diputat local de Perpinyá: «E per quant ayres de França qui serien en algun interés de aquest Principat volem eus encarregam e manam decontinent ab intervenció dels honorables consols de aqueixa, hajau algún explorador o si mester sera exploradors homes portatils e de baxa condició que vagen en Cort del Rey de França e encara lla hon sera lo comte de Foix o en ses terres e discretament e cauta, senten e sapien si algún preparatori o moviment se fa en aquelles parts de gents darmes per venir en aquest Principat».

Tant general fou lo disgust que los catalans tingueren de semblants tractes, que los partidaris de Joan II no se 'n sapigueren substraure. Axís l' ampurdanés Francesch de Perapertusá se 'n quexá á la reyna Joana, contestantli aquesta, negant la existencia del conveni y encarregantli vingués prest á Gerona ab la sua gent (23 de maig) (1). Aquell dia y lo següent, moltes lletres escrigué, desmentint sempre lo tractat ab França, y entre altres, als síndichs de Perpinyá, llavors residints á Barcelona per acordar la defensa del Rosselló, y als Concellers de Barcelona. De gran interés histórich es la adreçada als darrers, en la qual, fent protestes de que los hi vol dir la veritat de tot, recitava esser la aliança ab França, que, Lluís XI ofería apoyar á Joan II contra qualsevols reys, potencies ó persones: «E poría esser que lo dit Rey de França sentint los moviments que se fan en aquest principat no esperada del dit senyor Rey requesta per la honor sua se prepar a fer e cumplir lo que ab la dita liga ha offert al dit senyor. Empero marvellám nos que en lo pensa-

(1) S. de Chia *Bandos y bandoleros en Gerona* vol. II. pñ. 106.

ment de vosaltres puxa recaure o haia recaygut que lo dit senyor per qualsevulla necessitat en que fos posat, de tal ioyell com son aquest Comdats e tant precipu marlet de la sua corona se volgués desxir ne per vía de empenyorament ne en altra manera transferir en altre Rey o potencia». «Certament nos deu creure e axí ho podets haver per cert ço es que iamés lo dit senyor a tanta derogació e ignominia sua no daría loch, car verdaderament ignominiosa cosa'es a Rey princep e senyor que per dinés ne valúa del mon volgués alienar los merlets de la sua corona». Acabava dient, que Rosselló y Cerdanya serien tant ben tractats de Joan II, com ho foren dels passats reys d'Aragó: «e sobre aço veiats vosaltres quina forma de seguretat de nos en persona del dit senyor volets que tota aquella vos donarem liberament encara que nostra persona hi fos necessaria e sobre nostra fe e paraula reyal que de present vos donam de aço poretz estar segur» (1).

Si no tinguéssim altres proves de la enganyosa política de Joana Enríquez, n'hi hauria prou ab la precedent lletra. Mes já llavors era coneguda de tothom y ses insidioses paraules no produhien l'efecte que's proposava, majorment quan cada dia transcorregut, los fets les contradeyen. Axis lo diputat rossellonés Andreu, qui procurava «sentir noves e totes altres coses dignes de avís sobre la concurrencia del fet de França», trametía, lo 26 de maig, copia de les lletres de «dos homens cathalans, «la hu es studiant que atura a Tolosa, laltre es gentil hom qui regeix en les parts de Fransa»; l'estudiant Andreu Cabaner, deya en son escrit: «Queus vull avisar del gran preparatori ques fa en lo condat de Foix contra nostra terra axi certament com nostre Senyor es al cel. Lo Rey de França fa socors de mil lances e de sis milia franchs archers al nostre

(1) *Cartas Reals Originals 1455 á 1462* nom. 286 y 287 (arx. municipal de Barcelona).

Rey e fa tirar tots los engins qui devien anar a Bordeu en Foix. Quen sera ni que no aci na grandissima remor que fins als infants petits se parla que jur vos no gossam anar per villa tant nos han a la testa.»

Tarragona també se'n inquietava dels tractes ab França. Alli fou Joan II, qui ab la major osadía negá sos actes, trametenthi á Joan Albion, qui hi arrivá lo 4 de juny. No sols desmentí, de part del Rey, tal remor, sino que invitá als Consols á visitar al Monarca, á fí d'assegurarse millor de la inexactitut del que's propalava.

De Tarragona passá á Tortosa, N' Albion, al propi objecte, presentantse, lo 8 de juny, als Procuradors de dita Ciutat. La resposta que n'obtingué fou tan senzilla com poch satisfactoria: que Tortosa obraría en conformitat á lo que fessin les demés universitats de Catalunya.

La embaxada de N' Albion, quan les hosts reys y de Barcelona havien entrat en campanya y quan Joan II, contrariant les capitulacions, trepitjava territori catalá passant á Balaguer, nos dona á entendre, com ab tractes y enganys, intentava apartar als pobles d'aquell mohiment, per dexar sola á Barcelona. En igual conformitat y per un consemblant fí, s'efectuá altre gestió del Rey vers la vila de Montblanch, hont hi tramité un correu demanantoshi enviessin representant á Balaguer. Passá á aquella població del Segre, lo batlle Joan Salgueda, lo dimecres 9 de juny. En posterioritat á la partida del Batlle, arrivá á Montblanch En Ramón Berenguer de Llorach senyor de Çalmella, portador d'altre lletra del Rey demanant tres coses á la vila: «La primera que la vila vulla acullir certa gent sua. La segona, que no acullen degu del General ni del Principat. La terça, perque's creu deu esser de major importancia, no ses poguda saber.» No serien unànims les opinions dels vehins de Montblanch, puix encara que lo consell refusá acceptar los cent

cavalls que lo Rey tractava d' introduirhi y s' aparellá á la defensa, emperó lo consol en cap aná á aconsellarse d' En Vilafranca «lo qual ha trobat vuy (11 de juny) feta la present ab lo comte de Prades e ab larchabisbe de Tarragona e tots avisats de les coses damunt dites, li han consellat, que faça la dita vila, se tinga al vent, e nos declar per una part ni per altra, fins altres coses pus ardues hi ocorreguen.»

Aquell mateix dia 11 de juny, l' arquebisbe Urrea y lo Comte de Prades havien acabat los grans ajusts que dies ha portaven entre mans (1). Després de dinar junts á Mora, partiren á Balaguer, quartel general de la concentració del exèrcit realista.

A la dubtosa actitud de Montblanch hi contrastá la Generalitat de Catalunya trametenti la crida anónima contra los partidaris de Joan II (13 de juny) e incitant á que si aquests «passaven per aquexes parts tractaulos com vol la dita crida». Al ensemps los hi explicaven la presa de Gerona per lo Comte de Pallars y la sortida de la host barcelonina vers les valls de Lleyda. Y lo propi día escrivien á Guillem Carnicer, diputat local de la vila de Montblanch, per vía de quí estaven enterats de quan allí 's maquinava, participantli la tramesa de dita lletra, al Concell. En lloch de publicar la crida segons se manava, passaren á Barcelona, com embaxadors de

(1) «IHS.—Molt magnífichs senyors buy ques dimecres a II del present mes de juny dins aquesta vila per miga del dit de hun moro qui es de la Ribera lo qual a dit que es correu trames al archabisbe de Tarragona molt euitadament de nits dien sa coreu de don johan compta de prades lo cual dit archabisbe diu que li a respost que ja es prest e sara ab el ab lo dit compta abans de diumenge primer vinent (era lo 6 de juny) ab gent de caual e de peu tants com pora e dix lo dit moro e coreu que entra lo compta e larchabisbe sen meneran M homens e pertiran de mora dituns primer vinent per anar servir lo Senyor Rey perque no sabem la Rao si an lo cor de fer be o mal a cataluya avisam vos ne: lo dit coreu es pasat per aquest terma molt euitadament esta an veritat que es masa concebra sospita per moltes Raons que no viu gens per fauor de la terra per lo que es vist e santit fins aci. Rebem hir huna altre letra dels senyors de diputats feta e lagida ab gran dolor e paor de nostres parsones e bens soplicant lo omnipotent deus quens ajut amen: la qual fonch dada dins aqueixa ciutat a XXVI de maig.»

(*Cartas Comunas Originals 1462* nom. 115, arxiu municipal de Barcelona.)

Montblanch, Micer Ugo de Migevila doctor en lleys y N' Antoni Ferrer, burgués. Convençuts, los delegats, de que la crida no implicava usurpació de jurisdicció y que altres universitats de Catalunya la havien acceptada, retornaren á Montblanch resolts á ferla publicar en dita vila.

A mitjans de juny, se pregonaria per Tarragona y son Camp, una nova crida, declarant al Rey y á la Reyna enemichs de la terra, trayentse les banderes comunals y fent mostra de la gent aparellada per la host, segons ne depenja de la lletra dels diputats á 15 de juny tramesa á la ciutat de Tarragona y á les viles de Valls, Reus, la Selva, Alcover y Cambrils. L' Arquebisbe, diés ha que no era en la Ciutat Metropolitana.

La resolta actitud de Pere d' Urrea inspirá gran temor á Tarragona, puix no devía tolerar que aquesta restés fora de sa autoritat y de la del rey Joan II. Molts vehíns la desemparáven y los Cónsols dirigintse á la Generalitat de Catalunya, sollicitaren tramesa de gent per custodiarla y defensarse. Fentse compte del perill en que's trovava Tarragona, los diputats hi trameteren una petita host, sots lo comandament del donzell Pere Lluís de Vilafranca (19 de juny). Y al dia següent (20 de juny) la Generalitat acordá publicar «per enemichs de la cosa pública, lo archebisbe de Tarragona, comte de Prades e mestre de Muntesa. Pero que la forma e modo com se farà sia remes a la dita novena de les banderes».

Lo Rey y l' Arquebisbe, llavors escrigueren als Cónsols de Tarragona y aquests, en lloch de contestarhi tot seguit, remeteren les dugues lletres als Diputats, ab un missatger, á fi de consultarlos la resposta fahedora.

La arribada á Tarragona del donzell Vilafranca, qui cuydá de la direcció de la guerra, se notá ab la major activitat de les operacions.

Prompte acudí ab cinquanta homes á la vila de Cambrils, á fi de custodiar á Mossen Joan de Palou,

cavaller de Barcelona, afecte á Joan II, qui, lo 22 de juny, havia caygut en mans del castlà de Cambrils, Berenguer Martí. Per mar fou aconduhit En Palou á Barcelona.

Les viles del Camp de Tarragona, demostraren també quina voluntat tenien, per certa embaxada tramesa á la Generalitat de Catalunya, composta d' En Ramón Armengol, de la vila de Valls, d' En Rafael Envera, de la vila de Reus y d' En Pere Negre, de la vila de la Selva. Ells los significaren llur bona y ferma intenció, en la defena de les llibertats del Principat.

Los diputats, en data de 23 de juny, los hi recomenaven la publicació de les crides declarant traydors al Rey y á la Reyna, si es que ja no ho havien fet, y «de continent traure les banderes e fer mostre e metre vostres gents a les armes» «recullir messes e altres vitualles per manera quen puxau dar bona rahó e defendre vostres persones e bens e encara damnejar los enemichs si en aquexes parts venien, a fi que dells sie fet ço que volen fer dels cathalans.»

Mentres per terra sovintejaven los mohiments de gent d' armes, per mar lo capitá Scarrinxo afecte á Joan II comparexía en front les platxes tortosines davant dels Alfachs (9 de juny). Comanava set galeeres, ab les que capturá á tres navilis descuydats (1). Quatre ó cinch dies merodejá Scarrinxo, per lo *cap de les mars*.

Tortosa no dexava d' esser centre d' acció contra Joan II, ab tan ó mes entussiasme que Tarragona, ja que á Tortosa, los elements eclesiástich y seglar, marxaven al ensemps, y son Prelat era dels mes fervents entussiasmes del mohiment catalá. Encara no fou treta la bandera de Barcelona, lo 2 de juny, que los Concellers d' esta Ciutat al moment ho comunicaren als Procuradors de Tortosa (2). Allí foren pu-

(1) *Cartes Comunes Originals 1462* fol. 119 (arx. mun. Eua.).

(2) Als molt honorables e molt savis Senyors los Procuradors e concell general de la Ciutat de Tortosa.

blicades, sens perduda de temps, les crides, declarant á Joan II enemich de la terra (9 de juny) y semblantment á sa muller la reyna Joana (11 de juny), traguientse «la bandera e banderes axí de la ciutat com dels oficis: e tot hom sta a les armes aparellat a la defensió necessaria».

Lo 19 de juny, los tortosins interceptaren un correu de Joan II, portador d' importants lletres per Valencia, les quals foren remeses á Barcelona.

Un motiu de disgust tingué llavors Tortosa, á causa de les novelles imposicions que la Generalitat hi dictá, per quant perturbaven notoriament lo seu comers.

Lo 23 de juny, Scarrinxo voltava encara entre Tarragona y Penyíscola. A Penyíscola devien embarcar ab n' Scarrinxo, algunes gents de Valencia comandades per un nebot de Mossen Escorna mestre de Muntesa, á fi d' entrar á Catalunya «per fer dan alla on poran». Cinch galeres de Scarrinxo se juntaren devant de Tarragona ab les de Mossen Requesens, constituhint una armada de tretze fustes y dugues naus, que 's proposá remuntar lo riu d' Ebre y barrejar Tortosa.

Aytals aparellaments navals, feren demanar á Barcelona, la tramesa de dos á tres cents homes de socors, axí com algunes armes já que n' hi havia poques en la Ciutat. (23 de juny).

Que la guerra prenía mal aspecte entorn de Tor-

Molt honorables e molt savis Senyors. Per delliberació del concell de C. jurats daquesta Ciutat es stat conelos e determinat que lo día present e devall scrit sia stada treta la bandera de la dita Ciutat la qual acompanyada de molta gent de honor e altre es stada portada e treta fins al portal nou de la dita Ciutat e circumvehins de aquella de III en III^m homens dels quals molt prest entenem fer mostre per tant que seguintse lo cas siam certs del l' orde en que los dits homens staran. Per quant totes aquestes coses son fetes per conservació, manutenció e defensió de les libertats daquest principat havém delliberat avisarne vosaltres e altres universitats del dit principat havents speranza faréu lo semblant eus matreu en tal orde que si necessitat occurrera staréu preparats á tota deffensió de les libertats. E sia etc. Scrita en Barchinona a II de juny del any mccccxii.

Los Consellers de Barchinona a vostra honor aparellats.

Semblants a Puigcerdá Cervera Vilafrancha de Penades Vich.

tosa, es manifest de les noves comunicades á Barcelona lo 23 de juny: lo Comte d' Oliva acabava de partir de Valencia ab cinquanta ó xexanta cavalls, per ajuntarse á Balaguer ab Joan II y altre tant faria aviat Lluís Cornet, ab quaranta ó cinquanta cavalls més. Miravet y Açcò perillaven, fentne culpables á la imprevisió ó inercia de Barcelona.

Es interessant l' apartat, de la sua carta hont ho diu; vist en nostres temps y á distancia, ha resultat profétich. «Mes mossenyors, vos certificam, com apres feta la present tenim avis que la terra del Spital e los castells de Miravet e de Azco son en punt de perdres, los quals perduts, Tortosa sta en aquell punt mateix, e aço per falta de la vostra provisio: que fins aci se mostra solament haver curat dels afers de aqueixa ciutat e dels circunsvehins de aquella, posant en oblit aquesta ciutat e altres semblants: e axi ses mostrat en lo fet de Balaguer, al qual si proveit si hagues ab temps, no fora en lo punt que es attes que de lonch temps abans ne ereu avisats. E axis perdra de Leyda, Tarragona e Tortosa, mirant vos lo mal dels altres als quals haveu portats fins al spenador, car sabem que fa ajust de fustes, segons dessus es dit, e de gent, en lo Maestrat. E la terra del Spital en punt de perdres, pensau com stara Tortosa qui sta solitaria e en frontera, sens negun socorriment».

La fidelitat de Montblanch á la causa de la terra se constata ab la lletra de creença que adreçaren á Barcelona lo 24 de juny, al trametrehi á Micer Hugo de Mitjavila per arbitrar socors. Se deya en la carta que dita població «es posada vuy en molta angustia trebal congoxa e calamitat» oferintse á les autoritats de Barcelona á «lo que plasent los sia ab tota ferma speranza» (1). La Generalitat acordá trametre cent homes á Montblanch y vint y cinch á Poblet

(1) *Cartas Comunas Originals 1462*, nom. 144 (arxiu municipal de Barcelona).

(26 de juny) davant les raons exposades per Micer Mitjavila.

Que lo perill de dites poblacions era evident y no gens exagerat, ho relaten los fets, puix partides realistes corrien lo Camp de Tarragona. Quatre cents homes de peu, lo 24 de juny havien passat per Falcet tirant la via de la Granadella. Entre Miralcamp y Arbeca, altres tants cavalls, ab bon nombre de gascons, hi estaven aparellats á dampnificar. Alarmats los Jurats de Valls, lo 25 de juny, demanaven socors á la Diputació.

Lo comerç fluvial del Ebre, fou interromput, puix «en los lochs de Mequinença e de Mora empatxen lanes robes e mercaderies de cathalans qui avallen per lo riu». Era Mequinença, d'En Matheu de Montcada y Mora del Comte de Prades, hu y altre fervents partidaris de Joan II.

En la propia ribera, lo castell d'Açcó que guardaven aragonesos comanats per Pons Ça-costa se sospitava, en 26 de juny, que fós afecte á Joan II, y aytambé's creya del castell de Miravet.

En cambi, los Jurats de la Cenia y los d'Ulldescona, vigilant les operacions y ajusts del Maestrat de Montesa, assenyalaven ab ses lletres, lo perill en que posaria á Catalunya la ocupació del castell de Penyíscola (24 de juny).

A Alcanyíç, «per part del Rey es stada emprada la vila que li facen cent homens e ultra aço es stat fet empre en la vila mateixa de certs homens per venir al castell de Orta e pendre aquell per lo dit Senyor Rey»; lo Mestre de Calatrava havia menaçat á Calaceyt «per barrejar lo dit loch» pertanyent al capitol de Tortosa y pendre'n lo castell; finalment los Comanadors de Montroig y de la Freneda se preparaven á dampnificar los volts de Tortosa. Per quals motius los tortosins arbitraren altre tramesa de dos ó tres cent homes, en defensió llur (26 de juny).

Simultaneament arribava á Barcelona avís del entussiasme que sentia la universitat d'Orta per la

causa catalana, en carta signada per sos Jurats (25 de juny). Fent historia de lo allí actuat, deyen, que, los avisos de la Generalitat, los havien comunicat á «totes aquestes viles qui son en aquesta tinença, hoc encara, dades copies a la vila de Alcanyic e de Casp qui son en Arago». Inseguint les ordinacions de Barcelona «havem tretes banderes e feta mostra de les gents quens trobam de quens trobam molt flachs de armadures per la gran pobresa de la terra de diners: la gent molt pobre pero lo cor es molt fort confiant en nostre Senyor Deu e en la bona justicia. Nosaltres nos som tots a units ab tots los vehíns de la frontera Darago quins avisarán de tot ço que ells sentirán: pero tenim tres lochs del archebisbe de Çaragoça frontalers, de que hi ha un bon castell qui dien de Vallderoures es diu que stabliran aquell: pero fins avuy noy ha res proveit; e tenim ajustat en los dits lochs, que si res si farà, serém avisats prest». Després d'estes paraules, los Jurats d'Orta explicaren la manera com havien obtengut seguretat per lo castell de dit lloch, quin comanador frare Siscar, «lo qual se diu curial del Rey» no hi era; acabant la lletra planyentse de la trayció allí regnant, suplicant als diputats los «perdonen com la present no va axí com a vostres reverencies pertany que la havem escrita de nosaltres mateix, que no volem que nostre advocat ne sente res, per la gran traycio que vuy es en ells». En efecte, molts advocats figuraven en lo partit realista.

Los diputats, lo primer de juliol, responen als Jurats d'Orta recomenantlos hi metesen «en custodia del castell daquexa vila, algun nombre de gent segons per vosaltres sera arbitrat, per la concurrencia del temps: lo qual façau pagar de les rentes e emoluments del comanador, com per alguns bons respectes sie axí fahedor». Semblantment lo propi dia fou escrit als alcayts dels castells de Miravet y Açoó, Joan Ça-Cirera y Pons Ça-Costa, instantlos á perseverar en sa vigil custodia. Y á estos dos alcayts co-

menaven los diputats (14 de juliol) que inquiríssen contra los partidaris de Joan II existents en les dites comandes y castigassen als culpables de sedició ó trayció.

Mentrestant Flix s'aparellava per los esdevenidors aconteximents. Los Paers de Lleyda prou demanaren al batlle Vilanova hi trametés á dita Ciutat, la gent acostumada per lo vehinatge, excusantse 'n ferho puix necessitava tota la poca «que hi havia, car per ocase de les meses e barques qui ara son a saragoça per les lanes, tinch ha fora la meytat de la gent e la mes jove». Los Concellers de Barcelona aprobant esta conducta, li enviaren la resposta faedora als de Lleyda (18 de juny), com també instruccions per enfortir son castell, excusantse de no trametrehi espingardes, pólvora y l' espingarder que demanaven.

A mitjans de juliol, lo terme de Flix fou corregut per los enemichs; mes En Vilanova estava já en disposició de resistirlos. Les condicions defensives del castell de Flix se melloraven á mida que crexien los perills, construinthi una conducció d' aygua soterrania (21 de juliol) (1) y altres obres per virtut de les quals, segons En Vilanova opinava, «valra aquest Castell deu milia florins mes» (31 de juliol).

En la casa de Miramar, pertenencia de la ciutat de Barcelona, á semblança de Flix, l' hostaler Berenguer Espelta, tractá de posarse en condicions defensives, demanant als Concellers quatre homes per custodiarla, sis lliures de fil de ballesta, perque les que ell tenia estaven mal apunt de cordes, quatre llances de les dites *maneres* (¿de má?) y mitja rova de pólvora á obs de les dugues bombardes (1 de juliol) (2).

Lo primer de juliol, Montblanch notificava la arribada de cinquanta homes tramesos per la Generalitat en custodia de la vila, en lloch dels cent acor-

(1) Apendix, document nom. IV.

(2) Apendix, document nom. V.

dots. Lo mateix dia, En Pere Lluís de Vilafranca, capitá de Tarragona y lo Camp, demanava á Barcelona, los diners deguts á la gent de son comandament «com hun diner e malla no tinguen» «suplicamvos tanta gracia me façau dita gent que es en nombre C L sia per mig mes soccorreguda». En esta lletra se transparenta la tranquilitat del territori tarragoní. Joan II concentrava sos elements de guerra entorn de Lleyda, l' Urgell y la Sagarra: per ço hi consigna apartats com los de: «Aquesta terra sta be á Deu gracies» «tinch avis cert de la Selva que ha be XV dies noy ha hagut negu de Prades, perque sen sospiten molt e jo per semblant».

En cambi per mar, Scarrinxo seguía fent de les seves: la nit del 2 de juliol, capturava á la Ampolla tres naus, una d'elles biscahina, prenent la vía de Tarragona. L'acompanyava lo nebot del Mestre de Montesa, ab un laut armat á Penyíscola, propositantse constituir una armada de quinze fustes «per anar á barrejar en Catalunya».

Lo diputat local de Tortosa N' Esperadeu Palau, volent assegurar lo castell d' Orta, per no creurel garantit en mans d' En Ramón de Siscar, lo tregué de son poder, comanantlo als Jurats de la vila d' Orta, posanthi de guarnició «hun bon capita ab deu homens, jatsia cregam ni hagues mester mes, per la gran tenguda del dit castell» (3 de juliol).

Lo diputat Palau passá seguidament á recorre los llochs de la terra d' Orta, convencentse de que esta població no restava guarnida com se devia y que Batea freturava gent per sa defensa. Per ço torná á escriure á Barcelona (13 de juliol) que com aquelles poblacions y castells se trovaven situats «en frontera prop de Favara e altres lochs, hont senten se fan ajuts de gents contra los del Principat perque monsenyors per defensio e sosteniment de terra Dorta que es poch sforçada per defendres seria mester quey fossen tramesos qualsque dos cents homens compartintlos per tots aquells lochs».

Al castell de Miravet En Palau hi trová al Capità molt curós de sa custodia, y exposantli cert tracte, que, á Tortosa, se suposava menarse ab los moros del dit loch, per llevarli lo Castell.

En los primers dies de juliol, Joan II, avançá á travers de la Sagarra, vers lo Camp de Tarragona. Lo siti de Castell dasens alarmá al capità Pere Lluís de Vilafranca, quí, per aparellar la defensa feu preparar totes les viles. Exposaren los Cónsols de Tarragona, á la Diputació, lo gran perill de la sua Ciutat «maritima e molt depopulada e molt desarmada en tanta quantitat que poques galeres bastarien en fernos gran dan» (9 de juliol).

En tal temor entrá l' Abat de Poblet, al saber que s' acostava lo rey Joan, que dexánt lo monastir, nomená vicari, á un religiós mestre en teologia, y li doná plena potestat tanta com ell tenia. Mes, fugitiu, passant per Mora, caygué en poder del Bastart de Cardona, qui tenia son quartel general á Prades y Falcet.

Dintre lo monestir de Poblet, se produbí antagonisme entre lo nou Vicari y lo Prior, precisant la intervenció de la Generalitat de Catalunya (8 juliol).

Los frares de Poblet trevallaven en gran manera per lo socorriment de Castell dasens, hont Mossen Agulló, sitiát per Joan II, estava en gran perill, «no perque la força no sia bona, mas perque no es provehida axi de aygues com de altres viures». Tot lo dia 8 de juliol, deyen los de Poblet, que, «ab los de la Spluga de Francoli, havem amprada tota la Concha de Barbera (escrivien als Diputats) e los vostres cent homes, qui son a Muntblanch, contra la voluntat dels de Muntblanch; e ab los dits cent homens e tots nostres vassalls, e los altres de la dita concha, plegats, seran passats cinchcents homens: e confiant en Deu ells iran segurament sens perill nengu, e provehiran de totes les virtualles quilts seran necessaries ols trauran del dit castell per tant com saben be los passos: lo qual adjutori si plau a Deu,

al pus llarch sera daquí a diumenge. E perque cregau la nostra bona voluntat, hi trametem dos religiosos monges los quals son tant be aparellats a morir» (8 de juliol).

Sitiaven á n' Agulló á Castellidasens, quatre cents cavalls y dos ó tres cents homens de peu. Si be la gent de la Espluga se disposá á secundar als iniciadors del dit auxili, en cambi, de la vila de Montblanch se'n obtingué «tant fluxa resposta, que no mostra amar la honor ni benavenir del dit Principat» «fahent tals rahons que no puix creure los pus flachs homens del mon no donassen millor raho de si, que la que ells donen: tenint tan gran spant, que los sembla que si trahien lo peu de casa sua los sembla que serien tots morts». Paraules escrites per N' Huch de Passanant, capitá dels cent homes tramesos per la Generalitat en defensa de Montblanch, qui consentí en socorre á N' Agulló, per mes que no 'n tingués orde. Per ço deya als diputats: «Si a vosaltres no plau lo que yo faç jutjaume segons la intencio que hi tinch e placiaus volermen avisar que si lo cas ho portava altra volta no exiria ni me mouria». (9 de juliol).

Que lo Camp de Tarragona estava concordat unaniment en pró de la causa catalana, ho diu, en primer lloch, la disposició del Bastart de Cardona, de que, si negú del Camp entrava dintre lo Comtat de Prades, signés mort. També ho mostra la forma com s' aparellá á defendres contra Joan II, segons organisava lo capitá Vilafranca. Totes les poblacions del Camp, estaven compromeses á trametre homes per la custodia dels passos; á més, si l' enemich tractava d' entrar, feta certa senyal, cada lloch devia enviar un nombre determinat d' homes, per acorre allí hont fos necessari, pensant mobilisarne axís cinch cents, los quals, ab los de la ciutat de Tarragona, muntarien á mil (8 de juliol).

Es curiós lo projecte que se li ocorregué á En Vilafranca per atendre á la defensa del plá d' Urgell

y que comunicá als Diputats. Consistía en aplegar totes les carretes existents en lo Camp de Tarragona, que calculava serien unes cent trenta, les quals, guarnides ab sos bestiar, transportaria al Urgell «e com fossen en lo pla, se porien metre perxes de unes á altres empernades als caps, qui irien totes en un rench acompanyades de la gent en les quals porien anar bombardes e çarabatanes». D'aquesta manera creya avançar contra los enémichs «que la gent darmes nols porien rompre, ni dampnejar la gent de peu, ans ab la ballesteria e spingardes hom los faria un gran dan. E axi tot lexercit poria tirar e molt segur fins davant Balaguer e encara en les carretes porien anar moltes artelleries necessaries per los afers».

Mes no sols del Camp de Tarragona sortien auxiliis per l'acorralat paer de Lleyda Agulló, si que també de la Sagarra, d'hont Joan de Marimon hi destacá al propi fi, alguna gent de la bandera de Barcelona que ell capitanexava.

Quan lo primer socors se presentá á mitja lleuga de Castell dasens, (que foren los dos cents homes aparellats desde Poblet) y altre gent seguía no molt lluny, N' Agulló se rendí á Joan II (10 de juliol), segons se digué, ab tracte de dos germans anomenats Camporrells (1).

Joan de Marimon, desde Anglesola, lo 11 de juliol deya sobre aço: «Nagullo ab los seus D homens ere a Castell dasens asetiat per lo Rey e ab gran streitura principalment dayga: e com ab gran instancia demanava esser socorregut e ajudat. E com jo ab tot lo exercit de la bandera ensemps ab los altres Capitans del general nos spetiavem per fer li socorriment. Apres per no metre lo dit socors en dilasio ab gran treball nos spetxam ahir tots de tarragona per tirar a Castell dasens e yo romanguí en la pre-

(1) *Manual de novells ardits, vulgo Dictari del Concell barceloni*, vol. II pl. 412.

sent vila per sperar moltes coses que havia dexades en darrer les quals are demati devien esser ab mi e los altres Capitans tiraren a bellpuig. E en la nit arriba aci un home de les borges lo qual era ja passat per bellpuig e de paraula me avisa com lo dit agullo ab la dita sua gent eren en ma del Rey e ques deya ques havia correguda traicio. E poch apres rebi una letra dels dits Capitans quim scriuen lo dit cars lo qual sabien per home qui si era trobat e per semblant rebi una letra dels pahers de leyda avisantme de les dites coses» (1).

Y encara avans de la sortida del correu, hi afegí en un paper interclús en dita lletra, la confirmació de la trayció en los termes següents:

«Monsenyors: feta la present hauem sabut per home propi com per malesa e no per fretura de virtualles ni dayga se son retuts mas per sola maluestat la qual se diu ha comesa nagullo e hau mostrat la experiencia que diu lo dit home que lo dit agullo es stat be receptat per lo Rey e quel ha leuat en les sues anques e en la dita trahicio han tengut IIII dels capitans qui eren ab lo dit agullo e diu que lo Rey ha scapsats e penjats alguns de aquells qui son stats presos mas no diu quals e mes diu que lo Rey deuia tirar la via de leyda creent que ab mija del dit agullo haura la dita Ciutat. E per semblant he haurda una letra den passanant qui ere a lalbi ab certs homens per socorrerlos, qui me scriu moltes de les dites coses: es cosa de molt dolre e de gran admiracio que per maluestat e trahicio lo principat sie mes en lo punt en que es: per quant sobre les dites coses pus especificadament e de tot sereu auisats».

No compreném com mitj any després, un altre traydor á la terra, explicava prou diferentment aquest fet, suposant á N' Agulló, condempnat á mort per lo rey Joan (2).

(1) *Cartas Comunas Original 1462*, nombres 6 y 182, arxiu municipal de Barcelona.

(2) 1463 (3 de febrer)—Lletra de Ça-Portella á Joan II, en la que trac-

Després del fet de Castellidasens, lo capitá Passanant, encarregat de la defensa de Poblet, s'apoderá tiránicament d'algún bestiar de vassalls del monastir, quins homens li exíren al encontre ab mal talant, obligantlo á retornarlos. D'aquí que los frares suplicáren als diputats, «que los XXV homens promesos en defensio del monastir no sien tals com aquests que axi com nos degen ajudar nos vinguen contra» (13 de juliol). Se permeté á Poblet, assoldejar dita gent á despeses de la Generalitat, per dos mesos, donantlos sis florins lo mes y al conestable, á rahó de vuyt florins lo mes (17 de juliol).

Prou necessitat tenia Poblet de la defensa de sos llochs, no sols per l'entussiasme que mostrá desde lo primer moment, sino també per los perjudicis que devien ocasionarli los enemichs, puix acavaben d'ensanyarse en sos llochs de Torreblanca, Torms y Solerás, situats en la Garriga, portanse'n «besties forment e tota la roba e morts alguns homens de que los mezquins de vassalls son totalment destruyts» (13 de juliol).

No eren sols les poblacions rurals les damnificades, sino que dintre les ciutats, començaren les incautacions de bens. A Tortosa, per orde de la Generalitat, s'executaren les propietats pertanyentes al diputat local Berthomeu Fariza y á Frá Pere de Biure prior de Sant Joan (8 de juliol); á Tarragona y son Camp ho foren les del Archebisbe; continuadament ho anaven proclamant d'altres adherents al rey Joan, com v. g. les d'En Joan de Vilafranca vehí de Montblanch, del traydor N'Agulló qui ho era de Lleyda (16 de juliol) y d'altres, que seria proximitat consignar en la present relació.

tant dels orígens del mohiment catalá, deya, que Joan Agulló fou «hu dels principals comovedors de aquesta malvestat. E capitanejant certa gent darmes que exía al encontre al dit senyor Rey foneh, ab tota la dita gent, pres e ell dit Joan, per manament del dit senyor Rey a mor condemnat. En la ora de la qual confessa publicament les dites e altres malvestats, de les quals se rete molt culpable a la Majestat del dit senyor Rey demanant a aquella perdo en la anima pus lo cos rebía lo suplici degut».

Joan II feya altre tant, trametent comissionats per incautarse dels bens de sos contraris; axís encomenà al Comanador de la Freneda «de pendre e ocupar persones e bens de cathalans lla hon los pora haver e trobar» aparellantse á executar sa comissió per la frontera d'Orta, en 21 de juliol. D'aquí lo gran temor que regnava entre dits vehins, demanant, los Procuradors de Tortosa, tramesa de dos ó tres cents homes á la Generalitat de Catalunya, á fi de compartirlos per la terra d'Orta. De moment, y devant la magnitud del perill, foren trets cinch homes dels quinze que guardaven lo castell d'Amposta, per passarlos al d'Orta, als quals n'hi afegí cinch mes, á compte de la Generalitat, lo Diputat local de Tortosa. A aquest nombre de deu homes, la vila d'Orta n'hi agregá altres deu, restant lo castell, custodiat per vint homes (21 de juliol). La diputació aprobá lo que havien fet per aytal custodia, en sessió del 26 de juliol.

També á Gandesa temien á certa partida de cinquanta cavalls, ab alguns peons, que desde Favara, portaven mira de «damnejar los lochs de la frontera» (20 de juliol). Demanaren socors als Procuradors de Tortosa, puix los d'aquelles regions, solien adreçarse á dita autoritat local que s'esforçava en sostenir y comportar «los pobles dels lochs de la frontera per conservarlos al Principat tant com podem (segons deyen los Procuradors, en data de 21 de juliol) los quals axí mateix hi han bona voluntat». Per tractar millor d'aytals afers, passá á Barcelona Micer Pere Savertés, síndich de la ciutat de Tortosa (24 de juliol).

La missió d'En Savertés estava relacionada ab l'ajust de dos cents homes que acordá pagar la Generalitat de Catalunya, ab quatre conestables y un capitá, elegidors per la ciutat de Tortosa á temps de dos mesos y sots la comanda dels Procuradors. Esta gent, junt ab l'altra de la Ciutat y de les batllies de terra d'Horta y de la Castellania, devien acudir hont

menester fós, «especialment á la vila de Mora de hauer aquella a ma daquest Principat per obviar als furts e roberies quis fan en la dita vila per lo bastart de Cardona enemich del Principat, retenint e fahent retenir les barques de mercaderies e altres robes de cathalans qui devallen per lo riu de Ebro en gran neglecte de aquest Principat e dan de les generalitats de aquell: e tot aço ab tolerancia dels jurats e prohoms de la dita vila: e encara si covendra anar sobre Calaceyt, e recuperar lo dit loch e castell de aquell, lo qual fortivolment seria stat pres per lo comanador de la Fresneda de ma e poder del reverend senyor bisbe e capitol de Tortosa senyors del dit loch e castell, e delliurar los honorables oficial e canonges per aquell presos e maltractats». En tals termes ho comunicava nostre Diputació á les viles y llochs de les batllies d' Orta, Açcó, Miravet y Ulldesona (1 d' agost).

En quan á les poblacions de Mora, Falset y Tivisa, hont s' organisava lo principal mohiment contrari al Principat, sots direcció del Comte de Prades, los Diputats prengueren la resolució d' aparentar bona harmonía haverhi. Com qui res sap, se comunicá als seus jurats la sortida de la bandera del Principat, demanantlos fessin per cada deu focs «hun home fiable be armat e dispost, qui a carrech e despeses dels restants, vaja prest al dit exercit: car axis es stat fet en aquexa ciutat e en altres viles castells e lochs del dit Principat». De la resposta donada per los Jurats de Mora, Tivisa y Falset, ningú podria deduirne desacort ab les autoritats de Barcelona, puix s' excusen de la concurrencia á la host de la terra, ab rahons tan atenibles, com les donades per Flix al demanarli ajuda Lleyda.

Deyen: «de bona voluntat trametrem pero com aquesta terra sia constituhida quasi en la extremitat del dit Principat e si era invasida dels enemichs no poria esser evacuada de aquella gent que hich es» pregant esser haguts «per scusats de la dita tramesa

la qual en dan e perill de aquesta terra e per consegüent del dit Principat evidentment redundaria. Nosaltres havem per cert que si de vosaltres demanavem presidi e ajuda no lans deneguarieu. A donchs vos placia donar loch que retingam aço en loch de presidi vostre e haurem vos ho a gracia» (12 de juliol).

Bon jurista era qui tal havia redactat als pagesos del Comtat de Prades. La Generalitat hi contrastá que vullessen «trametre al exercit del Urgell algun nombre de gent aquell que possible vos sera e encara que no sia de deu fochs hun home, com scrit vos havem, serem contents lo dit nombre sia disminuhit ab alguna pertinencia, pus vagen al dit exercit. Si empero aço recusaveu fer, convendria á nosaltres hauer vos en altra figura que no scrivim. Per moltes vies som certificats, que lo bastart de Cardona ab sos complices e sequaces sta entre vosaltres e diu e facons moltes en derogacio e dan de aquest Principat e dels poblats en aquell. Tenim molta admiracio vosaltres sostenir tal home, qui es enemich del dit Principat. Ab la present vos ne encautam per nostre descarrech e a fi que ignorancia no puxau alleguar, fahents vos certs, si daqui avant perseverareu en permetre ell e sos dits complices e sequaces stiguen entre vosaltres, aquest Principat ne haura lo sentiment ques deu» (21 de juliol).

Altre vegada lo jurista assessor dels homes del Comtat de Prades, posá á contribució la sua habilitat per respondre en forma capciosa. La lletra que á 23 de juliol, signaren los jurats y prohomens de Mora, deya, com poch temps havia, que, per ausencia del Comte de Prades, los hi signé proveyt de procurador general en lo Bastart de Cardona «lo qual vuy a nosaltres representa lo dit senyor comte als manaments del qual com a feels e leyls vassalls del dit senyor no podem en manera alguna resistir sino ab prechs e supplicacions desijants esser salva la fidelitat al dit senyor per nosaltres prestada. Perque ell

regint dita procuració si fara coses no degudes, lo qual a present ignoram haja fet, ab tot es ver les dites lanes de Aulot en vostra letra specificades, haja detengudes, pero per supplicació de tota la terra, ensemps ab nosaltres, les ha delliurades, crehem amplament, als dits mercaders.» «Per tant per nosaltres, ni menys lo dit senyor, gens de inlealtat fossem redargüits com en tal punt mes amarem morir. E mes senyors magnífichs no havem a dir sino vegen vostres savieses de nosaltres queus será plasent manar e serem prests complir los vostres manaments.» Y en una segona lletra que al día següent 24 de juliol, trameteren los Jurats de Mora, als Diputats del General, exposant com trevallaven perque la navegació y comerç fluvial del Ebre no fóssen allí interromputs per lo Bastart de Cardona, suplicaven, los plagués no tenir d'ells «sinistra opinio ne axi poch prouehir en alguna cosa damnosa car, vostra reverencia salva, no seria correspondre a la sancera intencio e voluntat de nosaltres qui ensemps ab los altres de les dites universitats som verdaders cathalans e als no volem ne desijam que tot repos e benefici de aquest Principat e dels poblats en aquell ne en res alre es lo nostre estudi e obra.»

Semblant manera de portarse, entrava per molt en les costums del segle XV, puix mes facilment se solía obrar ab inhumanitat, que no pas trencar les apariencies de fidelitat, honor y cortesía.

En lo mes de juliol, Joan II avançá per l' Urgell vers la Sagarra, derrotant á la bandera de Barcelona, en la renomada acció de Rabinat. De Tarragona y son Camp, s' aparellá una host per defendre dita bandera, capitanexantla lo propi Pere Lluís de Vilafranca, qui esperant se li ajuntés la gent que s' aplegava en lo Panadés, aturá á Santa Coloma de Queralt lo primer d'agost. Exercí, mentrestant, la capitanía de Tarragona, Micer Damiá de Montserrat. A Santa Coloma, En Vilafranca hi rebé una

lletra falsa, ordonantli retornés á Tarragona; mes comprenent la estratagema, no ho executá. Prompte los Diputats distribuiren gent de la host d' En Vilafranca per alguns llochs perillosos. Foren aquests, la vila de Verdú, hont ordonaren trametre cent homes y lo castell de Prenafeyta deu homes, hu y altre propietat del monestir de Poblet. Presa la vila de Tárrega per Joan II, era imminent lo perill de Verdú, á la que dit Sobirá havia donat de termini per entregárseli, fins al tres d' agost á mitjorn «en altre manera cominá de dar a sacco hoc e mort de set anys amunt.»

La intranquil·litat dels pobles motivava que la gent los dexás, per passar á ciutats murades. A Tarragona en lo mes d' agost, se notá la afluen·cia dels qui fugien espahordits dels llochs rurals.

Entre la gent de la host tarragonina d' En Vilafranca, hi regná descontent tot seguit, determinant alguns del Camp «que llurs companyes de quescun lloch daquelles sen tornen.» «E aço per quan les universitats son molt obmeses e posades ab molta necessitat que no basten en sostenirho,» demanant á la Generalitat «vullau donar aquell sou lo qual donau a molts, ab tota honor e reverencia parlant, no axi dignes de guanyarlo com aquests qui havem tramesos, qui son la flor de la vila»; paraules aquestes dels Jurats de Reus que gestionaven la otorgació del sou (6 d' agost). Es cert que los Diputats havien ordonat á En March Calabuig anés á pagar á la gent tarragonina; pró En Vilafranca los hi manifestava: «Lo dit Calabuig no le vist ni se que ses dell. Les coses veig se meten per dilacions, que per infinides letres vos ne avisats e la tarda no es sino dar temps als enemichs qui fan tots jorns, tots los VII pecats mortals e obres abominables. Jo no puch comandar la gent sens pagament, ni hun pas aqui hon me dien ells no irien hi se que nou porien fer perque se que no tenen diners e si les provisions que per vosaltres mossenyors han esser fetes o dilatau tant

dau ho tot per perdut. Placieu que per lo dit March Calabuig ó per qualsevulla altre aquesta gent hagen recapte.»

Les ordes expedides de Barcelona á Pere Lluís de Vilafranca, foren, que, dextant ben custodiat á Santa Coloma, partís vers Cervera, hont se li pagaria á rahó d' un croat per jornada (7 d' agost).

Al día següent d' expedides estes ordes, (8 d' agost) al mitj jorn, Ribalt d' Armengol, capitá de la gent de Valls, seguit dels capitans dels altres llochs del Camp, passaren á trovar á En Vilafranca dientli, com eren «requests per los lurs lochs que per virtut del sagrament e homenatge que havien prestat als batles dels lochs que alli sen degen tornar tantost.» Axís obraven induits de n' Armengol, de quí escrivia En Vilafranca, «es un ávol tacany, lo qual los ha regirats tots: e abans daço tots eren ab una gran voluntat servir, pagantlos lo reyal.» «Tot aço se es seguit per la gran tarda que vosaltres haveu feta. Dich vos que yam volguera haver trenchada la cama la hora que parti de Tarragona, á fi que no hi fos vengut attenent lo gran dan e perdició que aço serà de la terra, que mes haguera valgut que yo noy fos muntat. Daço vous havia ja scrit per moltes voltes ne deguessen scriure al capitol, e veig queus adormiu al turment: e perdonaume que congoixa mo fa dir, com veig lo tant damnatge que daço se seguirá.» (8 d' agost).

Per evitar sigués executada aytal resolució, En Vilafranca requerí als capitans de les gents del Camp, que no partissen de sa host fins y tant hagués resposta á les lletres trameses als Diputats, protestant dels dampnatges é inconvenients, que, en cas contrari, se esdevinguessen.

La Generalitat escrigué á tots los pobles del Camp qui tenien gent á dita host, que hi aturassen, per molta necessitat del Principat (11 d' agost). Axís se lográ, que, durant quinze dies mes, no 's moguessin. Pró com já llavors havien passat uns quants de la

quinzena de pròrroga, deya, ab sobres de rahó, En Vilafranca, als Diputats, «es mester provehiau de gent, car en altra manera, e aquesta frontera deça, e lo dalla, tot es perdut.» Y referintse á Santa Coloma, hont éll se trovava, afegia: «En Guerau de Queralt, te per enemich format son fill mossen Dalmau, lo qual sab es ab lo Rey: nos te per segur sens algun sforç de bona gent. Feu stima a tot mal anar ha mester cent cinquanta homens que ab menys nos pot sostenir per sguart a Aguilo: e pres Aguilo, es presa aquesta vila.» Y mostrant l'avenç del rey Joan, exposava, que, los de Montmaneu se li eren donats, axí com Taravella, y que Argençola estava en tracte d'entregarse, acabant «Hajau per cer fora nosaltres de aci, tot es perdut.» (15 d'agost).

A l'endemá 16 d'agost se presentaren los enemichs á correr Santa Coloma; Vilafranca sortí á combatrels ab un fill del baró de Queralt y contra lo parer d'aquest. La host d'En Vilafranca siguié desfeta per la de Joan II, morinthe de 25 á 30 homes dels de Santa Coloma y Tarragona, y haventhi 80 d'«apresonats per lo desorde de la gent separants se uns de altres.» De la part del Rey n'hi moriren 20 ó 25 homes «e al costat de un mas ne han soterrats molts e axi mateix al loch de Çavid, e al castell de Bordell, e quant han cubert los morts, fan lo trepigar als cavalls, perque aparega que noy ha fossa.»

La falta de direcció y d'activitat en esta guerra, foren continuadament causa de contratemps per los catalans. Com una de tantes conseqüencies d'aytal mal, deu posarse esta desfeta del valerós y diligent capitá de Tarragona, tingut tants dies en la inacció á Santa Coloma, esperant socors del Panadés, per avançar á la Sagarra sens que may li pervingues. Pere Lluís de Vilafranca restaria presoner, puix no torna á nomenarse 'l fins á 29 de juliol de 1463, en que obté la capitanía de Manresa.

La gent tarragonina partí tot seguit, á despit de les lamentacions d'en Guerau de Queralt, qui res-

tava sol, al temps de major perill. Desde Santa Coloma escrivía lo Baró de Queralt, lo 22 d'agost, als Diputats, que los enemichs «tots jorns me venen aci á correr e fan grans menaces e preparatoris darteries de venir sobre aci. Tinch los castells molt freturosos de gent e darnesos e tots jorns so molt congoixat de subvenirlos: mas que yo hagues quanta strenuitat de fatigacio se vulla vull esser martir per lo be public del Principat de Cathalunya. Mon fill es vengut aci ab XXX rocins ha volgut parlar ab mi. Nol he volgut scoltar ni he consentit home del mon haja parlat ab ell. La resposta que li he feta es stada ab bombardes qui son prou dolentes».

Gran inquietut se seguí á Tarragona y son Camp á la nová de la desfeta de Santa Coloma. Lo capitá Montserrat, no permití exís ningú y la Diputació hi trameté cent homes. Per informar del estat en que 's trovava tota la regió, En Bas jurat de Cambrils, «home de molta prohomenia fou enviat á Barcelona». No cal dubtar que 's notaria algú mohiment de desafecció, puix escrivía Micer Montserrat als Diputats: «Los del Camp, si dubtosos stan, clars, terbols, dolços o alegres, lo predit en Bas vos ho dira, al qual me remet». (17 d'agost).

Cambrils continuava assenyalantse per son gran afecte á Barcelona. Com los canonges de Scornalbou temessin per la seguretat del castell de dit lloch, lo castlá de Cambrils, ab quinze homes de la vila, hi pujá á custodiarlo en la nit del 17 d'agost.

A Tarragona y poblacions del Camp hi fou tramés lo 21 d'agost Micer Baltasar Çavila, per dexas arreglada la cobrança y administració dels fruyts, emoluments y rendes del Arquebisbe, axís en la Capital del Arquebisbat, com en les poblacions de Constantí, la Selva, Riudolms, Alforja, Montroig, Cambrils, Alcover, Valls, lo Plá, Vilavert, Tamarit, Priorat de Scornalbou y Vilabella.

L'Arquebisbe avançava en direcció al Camp, al enfront d'una host de mes de dos cents homes, en

companyia del Comte de Prades, entrant lo 19 d'agost á Ciurana. Al avenç de la host reyal, immediatament comunicada per los Jurats de Reus al capitá Montserrat (20 d'agost), aquest disposá la defensa del passos «empero he dupte que se puixa fer (deya ell mateix als Diputats) per quant les viles son manques de gent, ultra la morta, e axi haver gent seria bò sí fer se pot; jo lo que puch, e ultra, sab Deu fas» (20 d'agost).

Al intent de fer esmayar als partidaris del Principat, la gent de Joan II després de les victories de Rabinat y Santa Coloma y de la ocupació d'algunes poblacions secundaries, entre elles la já important de Tárrega, propaláren la veu de «que tota Catalunya era en llur poder, exceptat Cervera, Tortosa e Barchinona». Per contrarrestar aytals malevolences, la Diputació escrigué á les principals universitats, (exceptat Gerona, Balaguer y Tárrega, que estaven en mans de Joan II) explicantlos la veritat dels fets y dient, per lo que respectava al avenç del Monarca: «Veritat es que han correguts e robats molts lochs no murats vers Urgell e Comalats aquells empero on resistencia nols es stada feta e alguns lochs han haguts a llur ma a salva fe la qual apres poch los han servada». Y per encoratjarlos á la conservació de llurs ciutats ó viles, deyen, que la defensa estava per tot molt animosa, haventse recobrat lo Marquesat de Camarasa, vehí á Balaguer y que arriivat lo socors del rey Enrich IV de Castella, já proposat com á sobirá per los catalans, s'entendria en altres coses, (25 d'agost).

Als «prohomens del concell comú del Camp de Tarragona» contestá Bernat Çaportella, diputat del General (26 d'agost) á la consulta per ells feta, que si l'Arquebisbe anás al Camp, lo tractassen com á «enemich de la cosa publica car axi es stat publicat e no es dubte que la cosa publica es primera en orda que lo interes privat e per ço, alguna taca de infidelitat no sera en vosaltres causada». «Quant es al

dubte haveu lo Rey al dit Camp ja havem provehit de gent a Tarragona la qual sta sots capitania del honorable micer Damia de Montserrat qui ha carrech de fer lo degut en defensio de aqueix camp e ofensio dels enemichs. Quant al fet de la recullita (1) nostre voluntat es e la raho ho vol, que cascu se reculle lla hont es acostumat en temps de guerra». «Certificants vos aquest Principat ha molta raho de esser be content de vosaltres e de tot aqueix camp per lo vostre be obrar».

La host del Rey Joan envoltant la vila de Santa Coloma, s'aprofitá de la penuria en que aquesta restava, per apoderarsen. Poch hi podia contrastar lo baró Guerau de Queralt: per manera, que avants del 28 d'agost, la vila s'era «retuda al Rey sens sperar combat, e aço a tracte de mossen Dalmau de Queralt, del bisbe, de Argullo e de micer Boquet».

Joan II partí tot seguit de Tárrega per situarse á Santa Coloma hont trasportá lo grós de la sua host, ananthi també l'Arquebisbe de Çaragoça, lo Mestre de Calatrava, lo Comte de Prades y altres, junt ab 400 ó 500 cavalls y semblant nombre de peons. La circumstancia de portar á Santa Coloma «atzembles carregades de vitualles e algunes tendes», doná lloch á presumir lo proposit de «tirar la via de la Concha de Barbera o del camp de Tarregona o de la Concha Dodena».

En lo mes de setembre de 1462 Tarragona y son Camp, seguía á curta diferencia com en lo precedent agost. D'una part se solucioná favorablement, lo conflicte motivat per aquell acort de la Generalitat, de trametrehi á Micer Çavila, per exhigir los homenatges de la ciutat y viles del Camp pertanyents á la mitra arqueiepiscopal. Lo cambrer y capitol de la Seu de Tarragona, ne protestaren, per conceptuar «tal novitat molt e molt lesiva e prejudicativa a les

(1) S'entenia per *recullita* la obligació dels vehins y poblacions indefeses, de *recullirse* á les enfortides ó murades, en cas de perill, per millor salvarse y defensarse tots plegats.

preheminencies juridicció e domini de la gloriosa Verge patrona Santa Tecla, e sumament tocant als principals merlets de la sua sacra diadema.» Lo canonge y sacrista Micer Antoni Barceló, fou tramés á la Generalitat de Catalunya per arreglar aquest conflicte (25 d'agost) y com l'element eclesiástich afavoria lo mohiment patriota, es de creure terminá á satisfacció del Capítol de la Catedral.

Já havém vist com ocupava la devantera, entre les entitats defensors de la terra, la comunitat benedictina de Poblet. Contra d'ella y de les sues pertenençies, se dirigexen continuadament lo Bastart de Cardona y los homes de Prades.

Al començar lo setembre (divendres següent á la Mare de Deu) una remarcable cavalcada entrá tres llochs de Poblet á despit d'haverse donat paraula de no dampnificarse. Tres díes després se repetí la agresió (dilluns 13 de setembre). Una host de 29 cavalls y 55 homes de peu, mesa en aguayt prop del monestir de Poblet, esperava sortissen los bestiar grossos y menuts, especialment les egues y bous. Haguéren brega, los de Poblet y los de Prades, fugint los derrers, perdudes algunes cavalcadures. Si gueren perseguits per la gent de la Espluga, fins al peu de la costa de Prades «e ferint en ells dividiren los car los uns muntaren los altres se'n tornaren á Çolivella e los que pujaren seguiren entro alt al pla en lo qual pla hagueren altre scaramuça de que en aquell dia ells perderen VIII rocins e dos homens e altres naffrats e los nostres cobraren dos ramats de bestiar que sen portauen la hu de la Spluga laltre de hun loch nostre: es veritat ells nos mataran un donat mut vell de setanta anys que stava en una granja a soles. Lo dia apres prengueren un frare lech nostre lo pus antich de casa lo qual com foneh a prades li despullaren lo abit e ab un dogal al coll axí com a ladre o homeyer volgueren penjar en la plaça muntant lo ja per la scala sino per pregaries de alguns amichs, lo qual tenen encara pres.»

En la diada de Santa Tecla, los amichs de Poblet prengueren la ofensiva contra los del comtat de Prades. Ajuntantsi homes de la Espluga ab altres de Montblanch reuniren vuyt cavallers y tres cents peons, ab los que pensaven saquejar á Ulldemolins. Com no ho poguessen executar, se dirigiren á Prades, amagadament. Mes descuberts avants d'arribar á la vila, tingueren de contentarse ab pendre algun bestiar del entorn.

Lo dissapte següent, (28 de setembre) quaranta cinch homes de Poblet seguits d'alguns traginers, novament dampnificaren á Prades, sortintlos al pas lo Bastart de Cardona ab cinch cavalls y 50 peons. Haguda brega entre ells «mataren alli tantost lo roci del dit bastart ell mal naffrat fugi» creyentse per los del monestir, que no escaparía en vida de la ferida: á més hi tingué cinch homes morts y altres de ferits «si los nostres los haguessen seguits, tots los hagueren haguts car lo Bastart ab un altre entrá en Prades los altres seguintlo sense armes, ara dos ara tres; empero los nostres nols pogueren seguir per lo gran treball que havien hagut tota la nit e lo dia, cansats axi de les armes com del dejuni: dels quals no n'hi hagué sino tres de naffrats.»

Los homes de Belosell y de Vallclara, vassalls de Poblet, també estigueren, per espay de cinch días, combatent lo comtat de Prades «fent preses e strenyentlos no dexantlos exir dels lochs.»

Aquests fets animáren de tal manera als monjos de Poblet, que solicitaren altres cent homes mes á la Generalitat, á fi de pendre la ofensiva ab major exit (29 de setembre). Quina sollicitut posaren á conexement dels Concellers de Barcelona, perque ho recomanessin als diputats, dientlos hi, que havien escrit á Lleyda, Tortosa, á la Castellanía d'Ampòsta y al Camp, encoratjant á tothom en la defensa del Principat: «encara que nosaltres siam religiosos (deyen los frares de Poblet) no es cosa il·licita treballar per deffensio dels nostres bens qui son patrimoni de

la Verge María hoc y per la justicia som disposts e aparellats de morir la qual crehem fermament esser del Principat» (1).

A Flix, la traydora presó del prior Fr. Vilanova, germá del Batlle (2), no havia fet decaure un moment la animositat d'aquest, qui ab son gendre Antoni de Castellbell, entenien en la defensa del terme. Tortosa arbitrá de Flix que cooperés á la formació d'una host local. Y encara que los vehins de Flix, no eren tenguts á exir del terme en hosts, hi accediren, «sots tal protestació, que en negun temps nols fos tret á consecuencia» (3). En Vilanova tractava d'

(1) Apendix, document nombre VI.

(2) Fra Vilanova, prior de Flix, anava ab salconduyt que li facilitá á Mequinença la muller de Matheu de Montcada, per parlar ab aquest, en l'exercit de Joan II. Tal salvaguarda no fou tinguda en compte per los realistes, que l'pregueren á mitjans d'agost, al exir de Lleyda y se'l menáren á Tárrega, Balaguer y altres llochs (*Cartas Comunas Originales* 1462, nombre 257, arx. municipal de Barcelona).

(3) Mors Senyors molt machnífichs e de gran Senyoria (*los Concellers de Barcelona*).

«Pochs dies ha Rebi vna vostra en quem manauen request per la Ciutat de tortosa azcho et mirauet jo ab lesforç de vostres vasals los valges en qualseuoll empresa que per els fors feta contra los enemichs del principat vengut lo cars e ajustats vostres vasals e aquels intimada la letra e voluntat vostra e manat elegisen algun nombre de gent couinent segons la població An me respost no son tenguts exir dels termens de vostra juridichcio enpero per complacencia de vostres Senyories seran contents algun nombre couinent anarhi sots tal protestacio que en nengun temps nols fors tret a consecuencia hi encara dient a mi per les tornes que esperen daquesta anada jous deges escriure e soplicar vos plaes trametre aci a sou del generall vna conestablia ho dues per tant que nosaltres slam en alguna defensió del Comdat quens es vehi et en molt magor nonbre de gens que no menys que nosaltres volran dar a sachomano aquesta vila axi com la lur terra nosaltres ab daltres darem. E pus a ocasio e manament vostre per vtill del principat se ffa que ab la bosa del dit principat axi com altres lochs magors e menos de aquest an de les dites conestablies que nosaltres ne agam per los respectehs ga dits. Axi metex mors Senyors per moltes vosse escrit e soplicat vos placie trametrem hun home que sentenges de tirar bonbardes et espingardes affli que venint lo cars nos pogesem seruir de les arteleries pus les tenim car ara nos ualen tant com no tenir les perque noich ha tals homens o sapien fer et creu hom segons hom veu ab los veyns que no tardara ho auren tot ops perque mors Senyors jo ab els vos suplicam quant podem de les dites coses nos sochoregau ja que en viures qui son principals coses en sostenir gerra nons auen sochorregut almenys en aquests placiaus sochore nos que al restant ab lajutori de deu nosaltres auem proueyt e proueyrem al millor que porem affli que la honor e bens vostres e nostres sien conser-

obtenir de Barcelona un home intelligent en «tirar bombardes et espingardes affi que venint lo cars nos poguessem servir de les artelleries pus les tenim, car ara nos valen tant com no tenirles car no ich a tals homens ho sapien fer; e creu hom, segons hom veu ab los vehins, que no tardará ho haurem tots tot ops.»

La nova de la presa de Vilafranca del Panadés per Joan II, ocasioná á Flix com á tot lo Principat, espaordiment, sense que per ço dubtassen modificar los vehints de dit lloch, la actitud en que estaven colocats.

Lo 16 d'octubre cobraren major coratge, al veure transitar per la baronía, á un dels pochs contingents castellans que trameté lo rey Enrich IV, al acceptar la corona de Catalunya. Fou aquest capitá foraster, En Joan de Torres, qui hi arrivá á les deu del matí, per marxar tot seguit al socorriment de Lleyda. Lo batlle Vilanova doná á Torres bon recapte (1).

Pere d'Urrea á mitjans de setembre, seguit de cert nombre de cavallers y gent de peu, «corrent y barreiant lo Camp» començá á ocupar alguns llochs del Arquebisbat. Lo Capitá de la casa de Miramar, temerós de ses corregudes, demaná socors á Tortosa, quins Procuradors no veyen manera de trame-trehsi, per quan, deyen: «havem socorregut en moltes parts, ço es, terra de Orta, e la Cenia, al Perelló, al castell d'Orta y d'Amposta, en tant que aquesta ciutat stá molt despocada de gent» (2).

uats. E per aquesta mors Senyors molt machnífichs no e pus a dir sino que tota via me coman en gracia e merce vostra: de filix a XXIII de setembre.

Mosenyors: del vostre sotsmes prest al seruey vostre villanova».

Dia 25 setembre 1462: altra lletra dels Jurats y Promens de Flix en que's repeteixen les peticions del batlle Vilanova, afegintli la d'adobar lo molí de Flix que era de la Ciutat.

Cartes Comunes Originals 1462—nom. 277 y 278.

(1) «Cartas Comunas Originals 1462», fol. 291 (arx. mun. de Barcelona).

(2) «Als molt honorables e molt sauis Senyors los Concellers de la Ciutat de Barchinona.

Molt honorables e sauis Senyors aci es vengut a nosaltres en Johan souira Capita de les gents qui guarden Miramar demanant nos socors de gent per guardar aquella força dient com lo Arquebisbe ab cert nombre

La por vá á mitjes y axis los del camp contrari se reçelaven molt dels partidaris de la terra. Alcanyiç, lloch afecte á Joan II, com ho eren tots los d' Aragó, lo 21 de setembre, feya recullir dintre sos murs, als habitants de les viles vehines, á causa de la entrada dels castellans.

Malhauradament los socors de Castella, no foren tals com aquí esperaven. La diplomacia d' Aragó y França s' encarregá de deturarlos, fent renunciar á la corona catalana al rey Enrich. Axis finá la primera etapa de nostres famoses turbacions.

Torném á ocuparnos de Tortosa hont ocorregué un conflicte marítim, no já ab l' enemich Scarrinxo, sino ab la nau barcelonina d' En Galcerán Marquet. Aquest personatge, desde lo començament de la lluyta, figurá entre los fervents partidaris de la Generalitat, essent capitá d' Hostalrich en lo juny y juliol de 1462. A primers d' octubre li confiaren certa inspecció en les naus que transitaven per lo Ebre. Mes com axó lesionava los privilegis dels tortosins, lo batlle tractá d' armar dos ó tres llauts per pendre á Galcerán Marquet. Mes al que foren á contractar los mariners que 'ls devíen tripular, tots s' hi negaven, puix ningú volía combatre á En Marquet á qui tenien per gran amich.

Intervingueren altres allegats del capitá naval, y

de rocíns e gents de peu corre e barreja lo camp al qual se son donats ja certs lochs de aquell. E per la dita raho del dit camp don ell speraua hauer socors non podia hauer. E nosaltres per cour de la gent de aquesta ciutat hauem soccorregut en moltes parts ço es terra de Orta a la Cenia al Perello al Castell de orta e de Amposta en tant que aquesta ciutat sta molt despocada de gent nol hauem pogut socorrer lo quens desplau. Per tant vos pregam que per conseruacio e guarda de la dita força vullau fer al dit'en Rouira lo socors necessari affli aquella sia guardada dels enemichs. Certificant vos com ahir arriba aci hun home de la vall de Algorfa lo qual compta com lo Jurat de Alcanyiç era vengut al dit loch e anaua per totes les aldeyes fent recollir totes les gents ab lurs bens en la dita villa e aço per causa de la entrada dels Castellans dient com se deya certament que lo mestre de Calatraua e mossen de Beamunt deuien entrar en Alcanyiç. Ja ahir deus per sa clemencia los aport prest per lo repos de tots. E sia la sancta Trinitat continuament en vostra proteccio e guarda Serita en Tortosa a XXII de setembre del any MCCCCLXII.

A tota vostra ordinacio aparellats: los Procuradors de Tortosa.»

En Marquet pujá secretament lo riu Ebre, tenint de nits una conferencia dintre Tortosa, de la que per poch ne surt ab la sogà al coll y presoner del Veguer. No m' entretindré á referir aquest episodi interessant, per çó que ja vé ben narrat en lo document del appendix (1).

Mentres Tortosa s' ennavegava en conflictes de poca entitat, Tarragona veyà acostarse depresa jornades sagnants. Lo 9 d' octubre, temerosos de la arribada del enemich, los Consols, s' aparellaren á la defensa, especialment en lo que pertoca á vitualles y al temor de que, essentlos hi trencades les aygues, se vegessen privats de moldre farines (2).

L' exercit de Joan II extraordinariament reforçat ab les tropes del rey Lluís de França, devastava les poblacions y castells del Panadés y del Camp, després d' haver reulat davant los murs de Barcelona. Ocupats, los castells de Sant Martí Ça Roca y de Tamarit, se formalisá lo siti de Tarragona, dirigintlo lo propi rey Joan.

A Çurita en primer lloch, y després á Hernandez Sanahuja, devém la circunstanciada narració

(1) Appendix document nombre VII.

(2) «Als molt Magnífichs Senyors e de molta reputació los consellers de la Ciutat de Barchinona.

Molt magnífichs senyors e de molta prudencia: per causa de la noua carta qui dels cruels enemichs hauem que volen venir en aquesta Ciutat et aquella en tota manera hauer et per quant aquesta Ciutat enten affer lo que cathalans han acostumat nos preparam en deffensarla e encara los enemichs offendre. E per quant experiència ha mostrat..... primerament trencar les aygues duptantnos atretal no façan quant aci seran hauem delliberat que aquelles farines qui ab gran voluntat huiem jaquides molre en berthomeu feu qui per vostres prouidencies ere stat aci trames a present aturar les nos ab tot nos hi haje preu justat lo dit feu pero a nosaltres ha conuengut affer. E per ço mossenyors vos pugam nos ne hajau per sensats e al dit feu per semblant offerint tostemps esser prompts en pagar lo cost de aquelles hauent ne agudes de vosaltres vera informació que costen los nolits e molre hauem fet decontinent pagar. E sia mossenyors la sancta trinitat en continua guarde vostre: de tarragona a VIII de octubre any Mil CCCC L X dos.

De casolans nich haue en aquelles no hi hauem tochat ab tot ne siam prou stats instats.

Mossenyors molt magnífichs: los consols de tarragona a vostre ordinació presta» (Cart. Con. fol. 285.)

d' aquest siti (1), relacionantlo ab la topografia de la Ciutat.

No tot lo circuit de les muralles del segle XV, ha pervingut fins á nostra época y per tant no estarà de més explicarlo. Junt á la porta dita de Sant Francesch, existía la *Torra grossa* que era romana y de gran amplitut; un mur corria de la porta de Sant Francesch á la del Roser, essent limit del Circo romá hont hi havien los carrers y la porta *Ostia*, desapareguda á mitjans del segle XIX. Altre muralla, al Mitjdia de la *Torra grossa*, juntava aquesta, ab la torra dita modernament de Carles V, comprenent la actual Rambla. S' apoyaven en esta muralla, les voltes laterals del Circo romá, que aguantaven la grada y al punt central, entre dugues torres sortides enfora, hi havia la *Porta triumphalis* dita *Portalet* en lo segle XV. Desde aquesta derrera torra (avuy Parch d' Artillería), fins al *castell del Rey*, vulgarment conegut per *de Pilats*, la cortina del mur romá que les juntava, feya una lleugera inflexió ó angle obtús á sa meytat, hont s' obría la porta *Libitinaria* ó *Sandapilaria*, apoyantse en aquest mur, formant semicircle, les voltes que sostenien la *Mæniana* ó testera del Circo, encara en peu avuy dia.

Atacá aquests murs del *Oppidum* del Circo, lo rey Joan II. Mentres les divisions de son gendre lo Comte de Foix y de Poncet de Rivera, ab la artillería, tractaven de rompre la muralla de la porta *Ostia*, les del Mariscal Escocés y del Senescal de Poitiers, se situaren en lo monestir de Sant Francesch apuntant llur bombardes al *Portalet*. Joan II, ab lo millor de sa host, posat en lo convent de Santa Clara, adreçava son foch contra la torra de Carles V. Una

(1) *Ultimos descubrimientos arqueológicos de Tarragona y su relación con el sitio de 1462.* («Revista histórica latina» vol. III—Barcelona 1876). La relació d' Hernandez, no es exacta, en quan á les dates en que s' efectuaren los fets d' armes del present siti. Tampoch tenim massa fe en la exactitut dels detalls que ell dona, per no manifestar les fonts de hont los ha tret. Mes á falta d' altres millors, los continuám, declinant tota la responsabilitat en dit escriptor.

vegada batuda y oberta bretxa en l' angle de la *Meniana*, y derrocat lo *Portatet*, tenia l'enemich un passatge mes ó menys practicable.

Lo gran Escudier, ab la reserva, vigilava la part amurallada de la ciutat alta, per contrastar qualsevulla sortida dels sitiats y entrada de socors. Lo mar era semblantment guardat per la esquadra realista, desde la punta de la Mora, al cap de Salou.

La potencia naval del rey Joan, era menor que la de la ciutat de Barcelona. Axis, quan per socorre als sitiats, se presentá la esquadra catalana, hagué de dexarli lloch espedit la del Rey de Navarra. Lo desembarch de la gent de socors se feu en les platxes *del Miracle* immediates al Anfiteatre, segons diu Hernandez.

A pás de carga pujaven los contingents de Barcelona, per lo camí de la costa, quivá al castell de Pilats, inseguint les senyals que los tarraconins los feyen desde les altures d'aquest.

Bon nombre de defensors de Tarragona, exits per la porta del Rey, tractaren de cooperar á la acció dels desembarcats. Mes les tropes del campament de Joan II, reforçades per les del Gran Escudier, que tost hi acudiren, pogueren interposarse entre unes y altres. Les del Rey, rebutjaren la sortida dels sitiats, mentres que les franceses, atacaven als auxiliars de Barcelona, obligantlos á retraures á les naus, ab pérdua de no poca gent. Sobrevingué la nit, y acabá la pugna, lliurada sempre entorn de les runes del Anfiteatre.

Al endemá, partiren les naus barcelonines. Lo qual vist per los sitiats, perduda tota esperança d'auxili y no comptant ab forces suficientes per contrarrestar y oposarse als atachs dels contraris, manifestaren desitj de capitular. L'Arquebisbe se presentá com mitjancer entre la Ciutat rebelada y lo Sobirá, tasca poch dificultosa, puix aquest estava prompte á facilitar lo camí de la concordia, davant la magnitud del perill en que s'havía embrancat.

Tarragona capitulá y l' historiador aragonés Çurita, mostra lo prejuici ab que tracta los fets d' aquesta guerra, atribuint sa rendició á la valentia, ordre y disciplina de les tropes de Joan II. De ma part, no hi se veure altre cosa, que la consecuencia natural d' una lluyta entaulada en condicions de gran desigualtat. Les fortes expedicions francesa y aragonesa, aplegades enfront d' unes muralles poch cubertes de defensors y combatudes per los enginyers de guerra de major potencia en lo segle XV; á dintre, l' esperit de desunió infiltrat per los partidaris, mes ó menys descoberts, del Arquebisbe Urrea; á fora la codicia de la gent aventurera, animosa y esperansada per lo gran botí que n' esperava del sacomano á que s' havia d' entregar la important metròpoli eclesiástica de Catalunya: donchs ab ayals antecedents s' imposava una capitulació honrosa.

No cal dubtar que la rendició de Tarragona fou una decepció per la host sitiadora. Joan II tingué de satisfer forta suma pecuniaria á les tropes, compensantlos hi los beneficis que esperaven reportarne, robant y saquejant la Ciutat. Entre altres partides, que ignorarém, s' ha trovat la de que pagá, Joan II, mil coronas á la artillería francesa.

La data de la capitulació de Tarragona, fou lo 31 d' octubre de 1462, segons reciten los dietaris de Barcelona (1).

Rodrigo de Rebolledo hi quedá com á capitá de Joan II y l' exercit aliat partí vers Balaguer y Aragó, hont l' esperaven altres afers de guerra. L' ofici de procurador reyal de Tarragona se doná á Lluís

(1) Diumenge 31 d' octubre de 1462. «Aquest dia se rete la Ciutat de Terragona al Rey en Johan, qui per alguns jorns lavia tenguda assetiada e lavien combatuda, ensemps ab la gent darmes de frança qui en aquest temps eren ab ell». (Dietaris de la Generalitat de Catalunya).

Dimarts 2 de novembre de 1462 arribá á la ciutat de Barcelona «nova certa com Terragona per tracte sera donade al archabisba qui es anamich de la terra, e axi are nos es anamiga». (Dietaris del antich concell barceloní).

de Requesens, qui, mort prompte, sigué substituït per Berenguer de Requesens (12 de febrer 1463) (1).

L'arquebisbe Urrea, reintegrat en la possessió dels seus dominis eclesiàstichs, obrá enérgicament contra sos inferiors qui mes se distingiren en la defensa de la ciutat. Per obtenir la subgecció de les viles del Camp, tant entussiastes en defensar la causa catalana, cregué d'eficacia, l'Arquebisbe, dirigir-los hi una crida, recomenantlos se sotsmetessin á Joan II. Mes dita crida, quasi no sigué atesa per ningú.

Perduda Tarragona per la causa catalana, cresqué la importancia de Tortosa, com á centre de defensa y d'operacions, y per tant també's dirigiren contra d'ella, les expugnacions dels partidaris del rey Joan. Quí mes se distingeix per los seus atachs, fou Mossen Escorna, mestre de Montesa, ab una host de gent valenciana.

Esta campanya, á Mossen Escorna, en un principi li fou afortunada, emperó cambiá mes avant de direcció sa bona estrella. Perseguit per los tortosins, reculá fins á Xivert, hont lliurá lo seu derrer combat, puix hi fou vençut y mort y la host valenciana desfeta, fugint de Catalunya los qui restaren ab vida (febrer de 1463).

Si lo Mestre Escorna, lo Prior Biure, lo Bastart de Cardona y algun altre, fan parlar d'ells, en 1462, com á capdills de Joan II en les riberes del Ebre, també hi dexen sentada la sua fama y activitat lo batlle Vilanova, de Flix, lo Rector de Miravet, En Joan ça Cirera, Lupo Alfonso de Leguna y altres, quí batallaven allí mateix en nom de la Generalitat de Catalunya ó de la terra.

La capitanía exercida per lo Mestre Escorna, passá á Frá Biure, quí pretengué assenyalar-se ab lo siti de la Cénia. La host de Tortosa corregué en auxili dels sitiats, tenint tanta fortuna, que, assal-

(1) Registre 3377, foli 139 (arx. Corona d'Aragó).

tant lo camp de Frá Biure, mataren y apresonaren fins á quatre cents enemichs (nombre que apar un tant exagerat), deslliurant á la Cénia del perill.

Per mar, lo bergantí de la guardia de Tortosa, comanat per Bertomeu Calamotxa (1463), no perdía oportunitat de combatre á les naus enemigues, com se veu, entre altres, per la presa de dos llauts de Tarragona, conduïdors de les robes del capitá Rebolledo (1).

Los contratemps seguiren á les prosperitats en esta guerra: al arribar als mesos de març y abril de 1463, empitjorá la situació de Tortosa á conseqüència d'alguns fets d'armes desgraciats, tenint de demanar socors á Barcelona. Lo llochtinent Joan de Beamunt, hi trameté als capitans D. Joan d'Ixar, Joan Fernandez Galindo, Joan de la Camera y Alvar de Mendoça, ab la sua gent respectiva (2), los qui's juntaren dintre Tortosa ab lo militar Menaut de Beamunt, fill bastart del llochtinent Prior de Navarra. Bé's veu, donchs, que no's dexava desamparada á la important Ciutat, qual ocupació era de gran valua per uns y altres.

Menaut de Beamunt fou vençut en lo pont d'Alcántara, per Frá Biure, elevat á la categoria de Mestre de Montesa. Ab lo que se perderen les viles de la Rápita, de Xerta (que fou entrada á sacomano) y d'Ulldecona (abril ó maig de 1463).

En tal situació, se presentaren á combatre als tortosins, l'Arquebisbe de Çaragoça, fill natural del rey Joan II, qui atacá per lo costat d'Orta; y Jaume Ram nebot del Arquebisbe de Tarragona, qui prengué á Lledó, lloch aragonés de la frontera catalana, ocupat per la gent de Beamunt. La subsegüent rendició d'altres castells y viles, que obtingué Jaume Ram, li valgué lo esser nomenat per Joan II, capitá d'aquella frontera, ab la otorgació de la meytat del dret del quint de les preses que hi faria.

(1) Registre 4 *Intruso* foli 79 (arx. Corona d'Aragó).

(2) Apendix document nom. V.

Mes estes alternatives de la guerra, no havien d'alterar d'una manera sensible l'estat general de la regió tortosina, fael á la Generalitat de Catalunya, quins principals llochs forts los tenien los capitans d'aquesta.

Havém dextat á Tarragona ocupada per l'arquebisbe Urrea y sots la capitanía de Mossen Rebolledo. Los fets que s'hi endevenen son ara de poca trascendencia. Y per mes que havém arribat al límit de nostra tasca, no volém dexar de ressenyarlos fins á veure á Joan II convertint en sa cort, á nostra famosa Ciutat catalana.

Com á un dels fets de mes novitat, s'ha d'assenyalar la arribada de Mossen Bernat Ça Portella, diputat de la Generalitat de Catalunya. Lo 7 de janer de 1463, Ça Portella fugí de Barcelona, havent actuat, fins lo derrer moment, com á contrari del rey Joan, en no poques ordes expedides ab la sua signatura.

Instalat á Tarragona, Bernat Ça Portella s'abrogá la representació de tot lo General de Catalunya. Per colorejar d'alguna manera lo que feya, consignava, que «los deputats e hoydors de comptes del General del dit Principat acostumats a residir en la dita Ciutat de Barcelona no hagen haguda facultat de usar liberament de lur offici abans son stats detinguts violentament en la dita ciutat e en aquella han sostenguda gran oppressió per la qual los ha coventgut adherir a moltes coses impertinents e no degudes quals per los rebelles eren sforçades fins tant que per la gracia divinal es stat permes e otorgat a mi Bernat Çaportella hu dels dits deputats quem so exhimit e desliurat de la dita oppressió fugint cautament e secreta de la dita ciutat de Barcelona, ab una galera per mar» (1).

(1) «Documentos inéditos del arch. general de la Cor. de Aragón», vol. XXV pl. 44.

Desde Tarragona, lo diputat Ça Portella expedía ordes administratives á tall de dictador, ço es, emanantles de la sua única autoritat personal. Les començava ab la fórmula: «Nos en Bernat Çaportella diputat *unich* del General del Principat de Catalunya, essent los altres qui eren en lo dit offici companyons nostres inabils a aquell per la detestable inobediencia e rebellio feta á la Magestat del Senyor Rey per la ciutat de Barchinona». Aquest caràcter que s'atribuhía será fill d'un esperit de notorietat. Per lo demés, tenint en compte les amplies atribucions donades als capitans de guerra regionals, no hi vejém resultat práctic.

La capitania que Rodrigo de Rebolledo exercí á Tarragona, quedá molt mermada, si es que no acabá del tot, á 26 de juny de 1463, á causa d'esser elegit capitá general de Catalunya ab residencia á Tarragona, lo Comte de Prades, lo gran amic del arquebisbe Pere d'Urrea.

Les instruccions que, á 12 de janer de 1464, Joan II trameté al Comte de Prades per mija d'En Francesch Pallarés, son molt importants, per quan marquen los procehiments económichs posats en execució á fi de subvenir á les despeses de la guerra, ab diners trets del mateix pays (1).

Lo Capitá General de Joan II á Tarragona, tractá de beneficiar per sa familia, los serveys que prestava al Monarca. Posant la mira en les rendes del abadiat de Bages, que vacava, obtingué del Sobirá, promesa de donarlo á altre seu fill bastart, nomenat Pere de Cardona, qui sols comptava catorze anys, nebot del Cardenal de Cardona, bisbe d'Urgell y possehidor del abadiat de Solsona. Joan II cumplí la promesa arbitrant de Roma la provisió y aduhint com á mérits d'un recomenat que no 'n podia reunir, los molts serveys diariament rebuts del Cardenal de Cardona y del Comte de Prades. Consta en l'escrit

(1) Apendix document nombre VIII.

del Rey, que «jatsia lo dit don pedro sia fill bastart del dit comte e de la dessus dita edat, pero es de moltes virtuts, de bons costums nodrit e de continuu perseuera en studi» (6 janer 1464) (1). Y en altre document se mostrava mes explicit consignant «E per ço encara que nos tenim molta affectio lo dit abbadiat sia del dit don pedro, per ço que lo dit comte ab mes voluntat entena e treballe en conduhir a nostra obediencia lo dit abbadiat e alguns castells de aquell.» No's pot dir en menys paraules que subordinava l'interés mesquí personal y polítich, á les conveniencies espirituals del bon regiment de la casa y abadia de Sant Benet de Bages.

Mes no's cregui que ho fés, lo rey Joan, en lo cás present, en atenció á dos personatges tant prominents del seu partit, sino que, ab sobrada freqüencia se succehexen aytals provisions eclesiástiques. Emperó tenim de consignar, que, no sempre la Santa Seu hi accedia fàcilment (2).

Encara lo bastart Pere de Cardona, segueix pro-

(1) Registre 3377, folis 184 y 185 (arx. Corona Aragó).

(2) També al morir Joan Ferrán, prior de Tortosa, volgué concedir aquell priorat, lo Rey d' Aragó, á Lluís de Ribesaltes, fill de Mestre Joan de Ribesaltes son protofisich. A Roma no accedien á esta proposta y Joan II desde Valtierra (9 d' octubre de 1463) ho recomanava al Cardenal vicicanciller, estranyantse de no veures complascut: y en decembre de 1463, vingué lo nomenament de la Santa Seu Apostólica. (Registre 3377 foli 143, Registre 3378 foli 69, Registre 4 *Intruso* foli 183, del arx. Corona d' Aragó).

Mori lo prior de Tortosa Ribesaltes en 1467, y llavors fou proposat per Joan II, lo prebere Gabriel Burgués á 24 de mars de 1467 (Registre 3381, foli 104).

Per les relacions que s' veu tenia ab Tortosa lo fisich Ribesaltes, donant motiu per creure si'n seria nadiu de dita Ciutat, continuarem lo que's trova en alguns documents reynals, á propòsit d' aytal personatge catalá:

1469 (12 de Janer).—Autorisació de Joan II á en Ribesaltes de conduhir forments de Tortosa á Mallorca, á despit de les ordres prohibitives del Sobirà (Registre 3384 foli 14).

1469 (21 de Juny).—Emprestit fet per Joan II á son fisich Joan de Ribesaltes (Registre 3383, foli 105).

1470 (16 de Setembre).—Concessió del deganat de la Iglesia de Tortosa al protofisich Ribesaltes, essent motiu de grans altercacions (Registre 3384, foli 173).

D' axó'n resultarà veure al fisich reyal, tant aparellat á donar receptes, com á expedir cargaments mercantivos y á ocupar oficis eclesiástichs. Sembla que en Ribesaltes estava domiciliat á Tortosa.

tegit per Joan II, qui li gestioná lo bisbat d' Urgell al morir lo Cardenal de Cardona (1466 á 1467). Roma concedí tant alta dignitat á Rodrigo de Borja menor d' edat, si be era nebot del Cardenal de Valencia Vicicanciller de la Seu Apostólica. Feu oposició, Joan II, al desitj de Roma; donant per resultat altre provisió nomenantse á Pere de Cardona, fill bastart del Comte de Prades, per ocupar la diócesis d' Urgell, segons lo decret datat á Montsó lo 3 de juny de 1470, y conferintli encara l' ardiaconat d' Urgell en lo propi mes y any (1). L' element eclesiástich de la Seu d' Urgell, contradigué la elecció de Pere de Cardona, en Agost de 1472, trevallant en favor de Rodrigo de Borja. Més l' element civil, influït per la política dominant allí, no li feu costat y á 22 de juny de 1473, los procuradors del bisbe Cardona prengueren possessió de la Diócessis (2).

Aquests favoritismes sigueren altres de tantes conseqüències perturbadores que portaren aparellades nostres turbacions del 1462.

Fins al any 1464, Joan II no torná de Navarra á Catalunya, per dirigir personalment la guerra en lo mes d' abril. En agost se trová en lo siti del castell y vila de Barberá, primer y de Valls mes tart, posant en lo convent del Carme, situat en les afores de Valls. Després de la sua rendició (13 d' agost) lo Monarca apareix ab los sitiadors d' Alcover, hont hi entrá lo 18 d' agost. Donant per acabada esta etapa militar, reposá á Tarragona, estanthi lo 23 d'

La idoneïtat d' en Ribesaltes en la *art física* se veu del encarrech que sempre rebia d' examinar, no sols als qui volien tenir un nomenament de mestres en medicina, com ocorregué á 10 d' Agost de 1468 ab Guillelm de Campservi (Registre 3383, foli 36), si que també als metges forasters que volien exercir á Catalunya; segons exemple d' haver examinat á Pere de Caparros, físich del Comte de Foix (Registre 3383, foli 55).

En l' any 1468, un tal Bernat Benet, també's titulava físich de Joan II (Registre 3383, foli 6).

(1) Registre 3383, foli 3; Registre 3384, folis 15 y 16; y Registre 3385, foli 36 (arx. Corona d' Aragó).

(2) Pera altres detalls vegis lo trevall del autor *Encunyacions monetaries al Urgellet y Cerdanya*. (*Edad Moderna*) al present en publicació en la «Revista de la Asociación artístico-arqueológica barcelonesa».

agost y no moventse 'n fins al 9 de setembre de 1464. Del 16 al 23 de setembre estigué en lo Panadés; del 2 al 4 d'octubre á Valls; del 5 al 10 d'octubre á Tarragona; del 18 al 22 d'octubre á Vilafranca del Panadés; y del 28 d'octubre al 6 de març de 1465, ço es tot l'ivern, lo passá á Tarragona.

Lo 10 de març de 1465 Joan II se trovava á Montblanch; del 12 de març al 21 de maig á Tárrega; del 28 de maig al 12 de juny, á Tarragona altre vegada; lo 15 de juny á Vergós; lo 21 de juny á Tárrega, d'hont passá al siti de Cervera.

Dilatantse la guerra, mes de lo que lo rey Joan creuria, judicá que Tarragona deuría veures convertida molt temps en Capital y cort del Monarca. De manera que en l'any 1465, determinat á no viure mes en lo palau arquebisbal, se'n construhí un de propi en lo vehinatge de la antigua sinagoga, que fou derrocada á obs de la nova construcció (28 de desembre de 1465) (1).

Los reys d'Aragó en lo segle XIII, en que solien tenir cases propies en les principals poblacions catalanes, també ne tingueren á Tarragona. La custodia d'aquest palau reyal, solía confiarse á particulars, per manera que en 1284, la obtingué lo tortosí Sebastiá de Montsó (2).

No já la construcció de nou palau reyal si que també altres millores deuría Tarragona, al temps en que estigué convertida en cort del rey Joan, per mes que no 'ns hagen pervingut á conexement. Encara hi podém continuar notables reformes obrades en lo castell, en abril de 1465 (3).

(1) Registre 3504, foli 36, arx. Corona d'Aragó.

(2) *Boletín de la R. Academia de Buenas Letras de Barcelona* any V, nom. 18.

(3) Registre 3382 folis 6 y 26, arx. Corona d'Aragó.